શ્રી હંસવિજયજી જૈન ફ્રી લાઈબ્રેરી ગ્રન્થમાળા નં. ૮

શ્રી નવતત્ત્વ સંક્ષિપ્ત સાર

અને

પ્રશ્નોત્તર ઉપયોગી પદ

ભવ્ય જીવોના હિતાર્થે

શ્રીમન્મુનિ મહારાજશ્રી હંસવિજયજી

મહારાજના શિષ્ય

પંન્યાસ સંપતવિજયજી સાહેબની

પ્રેરણાથી

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી હંસવિજયજી જૈન લાયબ્રેરી તરફથી

સેક્રેટરી જેસીંગભાઈ છોટાલાલ સુતરીયા.

[illegible] પ્રેસમાં

શા. મણીલાલ છગનલાલે છાપ્યું

વીર સંવત ૨૪૪૪ વિક્રમ સં. ૧૯૭૪ સને ૧૯૧૮

આત્મ સંવત ૨૩.

કિ. ૦—૨—૦

મદદ આપનાર ગૃ

રૂ. ૧૧૮) શેઠ

થ ભિ

ખુશા

રૂ. ૧૨૫) ગાંધી

ગુરૂસ્તુતિ

ઠુમરી

જગો જગ નેમજિન તેરી ગતિ જાનીરે —એ દેશી —

હંસવિજય ગુરૂપાયા નમોભવિ પ્રાણીરે. હંસ આંકણી
ધન્ય ધન્ય દિન આજ, પધાર્યો શ્રી ગુરૂરાજ
ગીતારથ મહા ગંભીર, માની નહિં ધ્યાનીરે હંસ ૧
માણેકદેવીના નંદ જગજીવન કુલે ચંદ
વીરક્ષેત્રે અવતારી, હુવા ગુરૂજ્ઞાની રે હંસ ૨
મુખકજ સુંદરસોહે, દેખી ભવિભ્રમર મોહે
લળી લળી પાયે પડે, નિજ હિત જાનીરે હંસ ૩
પંચ મહાવ્રત ધારક, પંચદીપ્રમાદટારક
તજી જેણે દોલત દુનિયા દિવાનીરે હંસ ૪
ધન્ય ધન્ય ગુરૂહંસ, સોભાવ્યો ઉભય વંશ
નમન કરી કેઇ શાયે, સુણી ગુરૂ વાણીરે હંસ ૫
દક્ષીણ પૂરવ દેશ; પંજાબ મરૂ વિશેષ
માળવા મેવાડ કચ્છ, ફરી તાર્યા પ્રાણીરે હંસ ।
આતમ લક્ષ્મી નાયક,ધર્મ રૂપી સંપદદાયક

મદદ આપનાર સદ્ ગ્રહસ્થોના મુબારક નામે

રૂ. ૧૧૮) વૈદ્ય મગનલાલ ચુનીલાલની સુપતિ
શ્રાવિકા મોતીની અઠ્ઠાઈ તપની
ખુસાલીમાં કુલ છપણીના ખરચના.

રૂ. ૧૨૫) ગાંધી તારાચંદભાઈ પાદરા.

રૂ. ૧૨૫) શા. લલુભાઈ વીરચંદ
હ. હીરાલાલ તથા સાંકલચંદ પાદરા.

રૂ. ૧૨૫) શા. ગુલાબચંદ ભાઈચંદ મારારરોડ.

રૂ. ૧૨૫) શા. નાનચંદ રાયચંદ અમદાવાદ.
હા. હીરાભાઈ

રૂ. ૭૫) શા. લખમસી માણેકચંદ કચ્છી-ઝીંઝુવન.

રૂ. ૬૧) શા. પ્રાગજી ધર્મસી મુંબાઈ.
હા. શ્રાવિકા નવલબાઈ

રૂ. ૫૦) શા. માંગીલાલ ફતેચંદભાઈ, અમરાવતી

રૂ. ૫૦) બાબુ સમરમલજી સુરાણા કલીકત્તા બંદર

રૂ. ૫૦) જવેરી અંબાલાલ નાનાભાઈ વડોદરા.

રૂ. ૨૫) શા. હાથીભાઈ ગગલભાઈ પુના.

કુ. ૮૧૧)

બુકો. ગ્રાહકના નામ.

૫૦૦) શા. વીરચંદ મનસુખલાલ-પાદરા પાસે ગવાસા

ગુરૂસ્તુતિ

ઠુમરી

જાવો જાવો નેમપિયા તોરી ગતિ જાનીરે —એ દેશી—

હંસવિજય ગુરૂપાયા નમોભવિ પ્રાણીરે. હંસ આંકણી
ધન્ય ધન્ય દિન આજ, પધાર્યા શ્રી ગુરૂરાજ
ગીતારથ મહા ગંભીર, માની નહિં ધ્યાનીરે હંસ ૧
માણેકદેવીના નંદ જગજીવન કુલે ચંદ
વીરક્ષેત્રે અવતારી, હુવા ગુરૂજ્ઞાની રે હંસ ૨
મુખકજ સુંદરસોહે, દેખી ભવિભ્રમર મોહે
લળી લળી પાયે પડે, નિજ હિત જાનીરે હંસ ૩
પંચ મહાવ્રત ધારક, પંચહીપ્રમાદટારક
તજી જેણે દોલત. દુનિયા દિવાનીરે હંસ ૪
ધન્ય ધન્ય ગુરૂહંસ, સોભાવ્યો ઉભય વંશ
નમન કરી દેઇ શયે, સુણી ગુરૂ વાણીરે હંસ ૫
દક્ષીણ પૂરવ દેશ; પંજાબ મરૂ વિશેષ
માળવા મેવાડ કચ્છ, ફરી તાર્યા પ્રાણીરે હંસ ૬
આતમ લક્ષ્મી નાયક,ધર્મ રૂપી સંપદદાયક

આદિજીન મંડલ વરે, દર્ષ દીલે આણીરે હંસ ૭
નમી ગુરૂ શુભભાવે, દાય લોકો પાપ જાવે
કપૂર કહે ગુરૂ સેવા, પુન્યની નીશાનીરે હંસ ૮

કર્તા મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી
૧૯૭૩ વૈશાખ સુદી ૭

શ્રીહંસમુનિ દર્શન કાવ્ય.

રાગ–પ્રભાત ઝુલણા

આજ મુનિ હંસના દિવ્ય દર્શન કરી,
  હૃદય આનંદના ઓઘ ધરતું;
સુખદ સહવાસ જે પૂર્વ કાલે કર્યો,
  તે બધા સદ્ગુણો સ્મરણ કરતું;
સેંકડો સાધુઓ વિજય આનંદના,
  સકલ આ ભારતે સો વિહારી;
અધિક મુનિ હંસ તે સર્વમાં ચળકતા,
  શુદ્ધ ચારિત્રથી જ્ઞાન ધારી. આજ.
ધર્મના વીરગતે વીરક્ષેત્રે થયા,
  ધર્મની ગર્જના ગુર્જર થઈ;

હંસમુનિ કેશરી નાદના શ્રવણથી,
હરિણ મિથ્યાત્વની શક્તિ ક્યાં ગઇ.
પરમપન્યાસ સંપદ્વિજ્ય સાથમાં,
હંસ હર્ષે કરી વાસ કરતાં;
કુસુમ કર્પૂરના સુરભને સ્નેહથી,
સાચવી સોમગુણ આપ ધરતાં.
ધર્મ સંયમ તણી ઉભય પાંખો ધરી,
ભારતી ગગનમાં હંસ ખેલે;
તત્વમૌક્તિક ચણે ચતુરતાથી સદા,
ભવ્ય માનસ વિષે રંગ રેલે.

હંસવિનોદની વાણીના ઝરણથી,
દેવગુરૂ ધર્મના તત્વ ઝરતાં;
વિમળ હૃદયે કરી સદ્ય તે વાંચતાં,
પરમહંસો બધા સદ્ય બનતા.
આવીને ભાવપુરથી દશાપુર વિષે,
હંસમુનિ ચરણની ભેટ લીધ
હંસ દર્શન કરી રંગ અંગે ધરી,
નર્મદે હોંશ તે પૂર્ણ કીધી.

શાસ્ત્રીજી નર્મદાશંકર દામોદરજી
ભાવનગર હાઇસ્કુલ. | મ

પ્રસ્તાવના.

દાસ બન્ધુઓને નિવેદન કરવાનું કે આ લઘુ પુસ્ત
શ્રીમાન પ્રાચીન મહાન આચાર્ય મહારાજાઓ દ
ભવ્ય જીવોને તરવામાં ઝાઝ સમાન એવા આગ
મહોદધિમાંથી સાર રૂપ ઉદ્ધાર કરેલ નવતત્ત્વ પ્રકરણ
વિવેચન વિસ્તારથી છપાવવામાં આવેલ છે.

આ વાત જગજાહેર છે કે આવા લઘુ પુસ્તકની પ્ર
સ્તાવનાની બીલકુલ જરૂર હોયજ નહિ છતાં શ
ઉદ્દેશથી આ પુસ્તક બહાર મુકવામાં આવ્યું, અને
કોણે કોણે મદદ કરી વિગેરે હકીકત જાહેર કરીએ છીએ.

આ નવતત્ત્વ પ્રકરણનું વિવેચન અગર છુટા બોલો એવી સ્પષ્ટ અને સરલભાષામાં અમને એક નિઃસ્વાર્થી ધર્મપરાયણ બન્ધુએ તૈયાર કરી આપ્યા જેનો પ્રત્યેક જૈનબન્ધુ સુખે લાભ લઇ શકે એવા પ્રશસ્ત આશયથી હાલમાં અત્રે પાંજરાપોળમાં બીરાજતા પરમોપકારી સાન્તમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રીમાન હંસવિજયજી મહારાજ કે જેઓની સૌમ્ય મુદ્રાના દર્શન કરવાથી

સંસારરૂપ પ્રચંડ દાવાનલમાં બળી રહેલા જન્તુઓને એકાન્ત શાન્તિ પ્રાપ્ત થાય છે તેવા અને અહર્નિશ જ્ઞાનધ્યાનમાં તત્પર રહેવા સાથે પરતું કલ્યાણ કોઈ રીતે થાઓ તેવા ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાવાળા જેઓ સતત જાગૃત છે તેમનાજ શિષ્યરત્ન પન્યાસજી મહારાજ શ્રીમાન્ સંપતવિજયજી ગણીજી મહારાજશ્રીએ અમારી લાયબ્રેરીને તે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવા ઉપદેશ કર્યો, અને સાતહજાર નકલો જેવી મોટી સંખ્યામાં છપાવવા ભલામણ કરી કે જેથી કોઈ પણ જૈનજન્તુ તેનો લાભ લઈ શકે.

ઉપરોક્ત પન્યાસજી શ્રીસંપતવિજયજી મહારાજ પણ તેવાજ ઉત્તમ ચારિત્રપાત્ર અને ભવ્ય જીવોને વ્યાખ્યાનદ્વારા ઉપદેશ દઈ અનેક જીવોનું કલ્યાણ કરવામાં તત્પર હોઈ આ બુકને પ્રસિદ્ધિમાં મુકનાર "હંસવિજયજી જૈન લાયબ્રેરી" ના ઉત્પાદક અને ઉપકારક છે, તેઓ સાહેબજીએ આ બુક પ્રસિદ્ધ કરવા અમારા ઉપર અનુગ્રહ કરી જે ઉપકાર કર્યો છે તે અમારાથી વિસરાય તેમ નથી, અમે તેમનો સંપૂર્ણ

આભાર માની પુનઃ તેવાં અપૂર્વ લાભનાં કાર્યો પ્રસંગોપાત બનાવશે તેવી વિનંતિ કરવા પૂર્વક અમે વિરમીએ છીએ.

આ બુક સુધારવામાં અત્રેની શેઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈની જૈન સ્કુલના માસ્તર ઉમેદચંદ રાયચંદે પણ અમોને ગણની સહાય કરી છે તેમનો પણ અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

આ બુકમાં છાપવામાં, સુધારવામાં કે લેખકના લખવામાં વીતરાગની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ જે કાંઈ થયું હોય તે માટે મિથ્યાદુષ્કૃત દેવા સાથે વાચક બન્ધુઓને ક્ષમા કરવા તથા સુધારવા જાહેર કરીએ છીએ.

આર્થિક સહાય આપનારનાં મુબારક નામો આ સાથે જોડયા છે અને તેઓનો આભાર માનવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત ભાઈઓની ઉદારતાથી મદદ જો કે મળી છે પણ મોંઘવારીના સબબથી. ખર્ચ વધુ થવાથી અલ્પ મૂલ્ય રાખ્યું છે.

લી. હંસવિજયજી જૈન લાયબ્રેરી.

ॐ श्री पार्श्वनाथाय नमः

श्री.

(નવ તત્વો)

જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા બંધ, અને, મોક્ષ, એ નવ તત્વ છે.

(૧) સુખ દુઃખને જાણે જ્ઞાનાદિચેતનાલક્ષણવાન્ પ્રાણીને ધારણ કરે, તે જીવ.

(૨) જીવથી વિપરીત, ચેતના રહિત, તે અજીવ.

(૩) જે કર્મના શુભ પુદ્ગલોના સંચયથી સુખનો અનુભવ થાય તે પુણ્ય તત્વ.

(૪) તેથી વીપરીત અશુભ

સંચયથી દુઃખનો અનુભવ થાય

(૫) શુભા શુભ કર્મોપાર્જન

દિક તે આશ્રવ.

(૬) જેથી આવતાં કર્મ રોકાય, અર્થાત પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તી આદિથી આશ્રવનો રોધ કરવો તે સંવર.

(૭) બાર પ્રકારના તપ વડે આત્મપ્રદેસમાંથી દેશ થકી કર્મ જુદાં થાય છે. અથવા પુર્વે કરેલા કર્મોનો જે ક્ષય થાય છે, તે નિર્જરા.

(૮) નવાં કર્મોનું આત્મા સાથે ક્ષીરનીરની પેઠે જોડાઈ જવું તે બંધ.
૧

(૯) આત્મ પ્રદેશથી સર્વથા કર્મોનો ક્ષય થવો તે મોક્ષ.

(૨) જીવ અને અજીવ એ બે તત્વ જાણવા યોગ્ય છે, પુણ્ય, સંવર. નિર્જરા, અને મોક્ષ એ ચાર તત્વ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે.

પુણ્ય તત્વ વ્યવહાર નયે શ્રાવકને ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે. અને નિશ્ચય નય વડે ત્યાગ કરવું યોગ્ય છે.

પાપ, આશ્રવ, અને બંધ એ ત્રણ તત્વો સર્વથા કરવા યોગ્ય છે.

(૩) જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્ર, તપ, વીર્ય, અને ઉપ-
યોગ, એ જીવનું લક્ષણ છે. એ આત્માના સ્વભાવિક
મૂળ ગુણ છે.

૪ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય,
પુદ્ગલાસ્તિકાય, અને કાલ, એ પાંચ અજીવ દ્રવ્ય છે.
એ પાંચની સાથે જીવ દ્રવ્ય મેળવીએ એટલે ષટ દ્રવ્ય
કહેવાય છે.

૫ સાધુ પ્રમુખને ૧. અન્ન દીધાથી, ૨. પાણી
દીધાથી, ૩. રહેવાને સ્થાન દીધાથી, ૪. સુવાને પાટ
પ્રમુખ દીધાથી, ૫. પહેરવા તથા ઓઢવાને વસ્ત્ર દી-
ધાથી, ૬. મનથી શુભ સંકલ્પ કર્યાથી, ૭. વચને
કરીને સ્તુત્યાદિક કર્યાથી, ૮. કાયાએ કરી સેવા કર્યાથી,
અને ૯. નમસ્કારાદિક કર્યાથી પુણ્ય બંધાય છે. એ
પુણ્ય બેતાલીસ પ્રકારે જીવ ભોગવે છે.

૬ પ્રાણાતિપાત, ૧. મૃષાવાદ, ૨. ...

૩. મૈથુન, ૪. પરિગ્રહ, ૫. ક્રોધ, ૬. માન, ૭. માયા, ૮. લોભ, ૯. રાગ, ૧૦. દ્વેષ, ૧૧. કલહ, ૧૨. અભ્યાખ્યાન, ૧૩. પૈશુન્ય, ૧૪. રતિ અરતિ ૧૫. પરપરિવાદ, ૧૬. માયા મૃષાવાદ, ૧૭. મિથ્યાત્વ શલ્ય, ૧૮. એ અઢાર પ્રકારે પાપ બંધાય છે અને બ્યાસી પ્રકારે ભોગવાય છે.

(૭) પાંચ ઇંદ્રિય, ચાર કષાય, પાંચ અવ્રત ત્રણ જોગ, અને પચીસ ક્રિયા મળી બેંતાલીસ ભેદ આશ્રવ તત્વના છે.

(૮) પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તી, બાવીસ પરિસહ, દશ પ્રકારનો યતિધર્મ, બાર ભાવના, અને પાંચ ચારિત્ર એ સત્તાવન ભેદ સંવર તત્વના છે.

(૯) નિર્જરના બે ભેદ છે.

(૧) દ્રવ્ય નિર્જરા, (૨) ભાવ નિર્જરા, અથવા અકામ નિર્જરા અને સકામ નિર્જરા. પુદ્ગલને ખસેડવું તે દ્રવ્ય નિર્જરા, તથા તિર્યંચાદિકની પેઠે ઇચ્છા વિના કષ્ટ સહન કરતાં કર્મ પુદ્ગલનું જે ક્ષય થવું તે ને દ્રવ્ય નિર્જરા અથવા અકામ નિર્જરા કહે છે.

આત્માના શુદ્ધ પરિણામે કરી કર્મની સ્થિતિ જે પોતાની મેળે પાકે અથવા બાર પ્રકારના તપે કરી નીરસ કર્યા એવા જે કર્મ પરમાણું તે જેનાથી સડે એવા જે આત્માના પરિણામ થાય તે ભાવ નિર્જરા જાણવી. તથા સંયમી થકાં કષ્ટ સહન કર્યાથી જે કર્મ પરમાણુંઓનું સડવું કરવું અથવા સડવું તેને ભાવ નિર્જરા અથવા સકામ નિર્જરા કહે છે અને તેના બે ભેદ છે. બાહ્ય અને અભ્યંતર બાહ્યના છ અભ્યંતરના છ મળી બાર પ્રકારે છે એ બાર પ્રકારનું તપ કરવાથી સારી તપ. અનાદિ સંબંધ વાળા કર્મોનું પરિશાટન થાય છે. એ બે ભેદમાં બાહ્ય તપ અને બીજું અભ્યંતર તપ એ દરેકના છ છ ભેદ છે.

છ પ્રકારના બાહ્ય તપ.

(૧) અનશન તપ.-આહારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો છઠ અઠમાદિકથી માંડીને છ માસીસુધી અનેક વિધિએ. જે નિયમ યુક્ત અશનાદિનો ત્યાગ કરવો તે. તે તપ બે પ્રકારે છે ઇત્વર અને યાવત્ જીવતા સુધી

(૨) ઊણોદરિકા તપ.

ભોજનમાં કાંઈક ઓછું ખાવું તે ઊણોદરિકા તપ, રાગાદિ તથા કષાયાદિક ઘટાડવા તે ભાવ ઊણોદરિ.

(૩) વૃત્તિસંક્ષેપ. દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાલથી, અને ભાવથી. ભોજનનો સંક્ષેપ કરવો અને અભિગ્રહ નિયમાદિક ધારવા તે.

(૪) રસત્યાગ તપ-ઘૃતાદિ વિગયો છોડવા તે.

(૫) કાયકલેશ તપ-લોચાદિક અનેક પ્રકારના કષ્ટનું સહન કરવું તે.

૬ સંલીનતા તપ–અંગોપાંગાદિકનુ સંવરવુ, ગોપન કરવું, તેના ચાર ભેદ છે. પહેલું ઇંદ્રિય સંલીનતા બીજું કષાય સંલીનતા, ત્રીજું યોગ સંલીનતા, અને ચોથું વિવિધચર્યા સંલીનતા, એટલે એકાંત વાસે રેહવું તે.

આ છ પ્રકારનું તપ શરીરને તપાવે છે. આ તપથી કષ્ટ ઘણું અને લાભ અલ્પ થાય છે.

૬ પ્રકારનું અભ્યંતર તપ.

૧. પ્રાયશ્ચિત તપ—કરેલા અપરાધની શુદ્ધિ કરવી. કપટ રહીત પણે લાગેલા દોષને ગુરૂ આગળ પ્રકાશ કરી તેની ગુરૂ મુખે આલોયણા લેવી તે.

૨. વિનય તપ—ગુરૂવંતાદિકની ભક્તિ કરવી તથા આશાતના ટાળવી. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, મન, વચન, કાયા, અને લોકોપચાર એસાત પ્રકારનું વિનય તપ છે.

(3) વૈયાવૃત્યતપ—આચાર્યાદિક દશ જણની અશન, પાન, વસ્ત્ર, પાત્ર તથા ઔષધ પ્રમુખે કરી યથા યોગ્ય સેવા કરવી તે.

(૪) સ્વાધ્યાય તપ—વાંચના—પોતે ભણવું, શિષ્યાદિકને ભણાવવું.

પૃચ્છના—સૂત્રાદિકમાં સંદેહ પડવાથી ગુર્વાદિકને પુછવું તે.

પરિવર્તના—પુર્વે શીખેલાં સુત્ર તેનેફરીસંભારવા તે.

અનુપ્રેક્ષા—પુર્વે ધારેલા અર્થનું ચિંતવન કરવું તે તથા તર્ક તેનું સમાધાન કરવું તે.

ધર્મકથા-ધર્મસંબંધી કથા કહેવી અથવા ધર્મોપદેશ કરવો તે.

(૫) ધ્યાન-મનનું જે એકાગ્ર પણે અવલંબન કરવું તેના ચાર ભેદ છે.

(૧) આર્ત્તધ્યાન. (૨) રૌદ્રધ્યાન. (૩) ધર્મધ્યાન. અને શુક્લ ધ્યાન. આ ચારમાં પ્રથમનાં બે ત્યાગ કરવા લાયક છે. અને પાછલાં બે આદરવા લાયક છે.

(૬) કાયોત્સર્ગ-કાયાનો મમત્વ છોડીને ધ્યાનમાં રહેવું વિગેરે.

એ રીતે ૭ પ્રકાર અભ્યંતર તપના છે.

ઉપર નવ તત્વનાં નામ કહ્યાં, શ્રી ઠાણુંગ સૂત્ર માંહે જીવ અને અજીવ બે તત્વજ કહ્યાંછે. કારણકે જીવને પુણ્ય તથા પાપનો સંભવ છે. અને કર્મનો બંધ પણ તાદ્રિમિક છે. અને કર્મ છે તે પુદ્ગલ પરિણામ છે અને પુદ્ગલ તે અજીવ છે, તથા આશ્રવ છે. તે પણ મિથ્યા દર્શનાદિરૂપ ઉપાધીએ કરી જીવનો મલીનસ્વભાવ છે, તે પણ આત્માના પ્રદેશ અને પુદ્ગલ વિના બીજો કોઇ

૪ પ્રદેશ બંધ. કર્મના દલીકનો સંચય.

૧૧ કર્મબંધના હેતુ ચાર છે.

૧ મિથ્યાત્વ–અનન્ત શ્રંધા.

૨ અવીરતિ–અસદાચાર પ્રવૃતિ.

૩ કષાય–ક્રોધ, માન, માયા, લોભ.

૪ યોગ–મન, વચન. અને કાયા, ને મુકવા તે.

૧૨ સિદ્ધ જીવોના પન્નર ભેદ છે.

૧ જીન સિદ્ધ ૨ અજીન સિદ્ધ.

૨ તીર્થ સિદ્ધ, ૪ અતીર્થ સિદ્ધ.

૫ ગૃહસ્થ લિંગે સિદ્ધ, ૬ અન્ય લિંગે સિ

૭ સ્વ લિંગે સિદ્ધ, ૮ સ્રી લિંગે સિદ્ધ.

૯ પુરૂષ લિંગે સિદ્ધ. ૧૦ નપુંસક [સિદ્ધ.

૧૧ પ્રત્યેક બુદ્ધ સિદ્ધ, ૧૨ સ્વયં બુદ્ધ સિ

૧૩ બુધ્ધ બોધિત સિદ્ધ, ૧૪ એક સિદ્ધ.

૧૫ અનેક સિદ્ધ.

૧૩ આઠ પ્રકારના કર્મ છે.

૧ જ્ઞાના વરણીય, ૨ દર્શના વરણીય.
૩ વેદનિય, ૪ મોહનિય.,
૫ આયુ કર્મ, ૬ નામ કર્મ,
૭ ગોત્ર કર્મ, ૮ અંતરાય કર્મ.

૧૪ જ્ઞાના વરણીય કર્મનો સ્વભાવ આંખના પડદા જેવો છે, તે આત્માના જ્ઞાન ગુણને રોકે છે. તે પાંચ પ્રકારનુ છે.

૧ મતિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ.
૨ શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય કર્મ.
૩ અવધિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ.
૪ મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય કર્મ.
૫ કેવળ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ.

૧૫ દર્શનાવરણીય કર્મ મુખ્ય ૪ પ્રકારનું છે, તેનો સ્વભાવ પોલીયા સમાન છે. આ કર્મ જીવનો અનંત દર્શન ગુણ રોકે છે.

૧ ચક્ષુ દર્શનાવરણીય.

ચિત્ર રૂપ સંસારમાં દેવ તથા મનુષ્યનાં રૂડાં રૂપ અનેક પ્રકારનાં કરે, અને નરક એકેંદ્રિયા દિકનાં માઠાં રૂપ પણ અનેક નાં કરે, એ કર્મનો સ્વભાવ જીવનો ગુણ રોકવાનો છે. એ કર્મના ૪૨ ભેદ ૯૩ ભેદ છે એકસો ત્રણ ભેદ છે અને ભેદ પણ છે.

૨૪ ગતિ નામ કર્મ ચાર પ્રકારનું છે.
૧ દેવ ગતિ. ૨ મનુષ્ય ગતિ, ૩ તિર્યંચ ૪ નરક ગતિ.

૨૪ જાતી નામ કર્મ પાંચ પ્રકારનુ છે.
૧ એકેંદ્રિય, ૨ બે ઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિ ૪ ચઊરિંદ્રિય, અને પંચેંદ્રિય, જાતિ નામ

આ ચાર ગતિની પેઠે ચાર પ્રકારની આનુપૂ

૨૫ શરીર નામ કર્મ પાંચ પ્રકારનું છે.
૧ ઔદારિક શરીર નામ કર્મ.
૨ વૈક્રિય શરીર નામ કર્મ.

૩ આહારક શરીર નામ કર્મ.
૪ તૈજસ શરીર નામ કર્મ.
૫ કાર્મણ શરીર નામ કર્મ.

પ્રથમનાં ત્રણ શરીરનેજ, અંગ, ઉપાંગ અને અંગોપાંગ હોય. તૈજસ, કાર્મણ તો ભવાંતરમાં પણ સંસારી જીવની સાથે રહેછે, માટે તેને અંગ ઉપાંગ નહોય.

બે બાહુ-ભુજા-બેઉરૂ-સાથળ-પૃષ્ટિ તે વાંસો, શિર-મસ્તક, ઉરતેહૃદય-ઉદરતે પેટ એ રીતે શરીર ને વિષે આઠ અંગ કેહવાય છે. તે અંગને વિષે આંગળી પ્રમુખતે ઉપાંગ કેહવાય, અને ઉપાંગને વિષે શેષ જે પર્વ, રેખા, નખ, રોમાદિક, તે અંગોપાંગ કેહવાય છે.

પાંચ શરીરને પાંચ જાતના બંધન અને પાંચ જાતના સંઘાતન છે. તે પ્રત્યેકનાં શરીરના અભિનામ છે.

૬ પ્રકારના સંઘયણ છે. એ સંઘયણ ઔદારિક શરીરેજ હોય બાકીના શરીરે નહોય.

વજ્ર રૂષભનારાચ, રૂષભનારાચ, નારાચ,
૧ ૨ ૩
અર્ધનારાચ, કીલિકા, અને સેવાર્ત (છેવડું).
૪ ૫ ૬

૨૯ છ પ્રકારના સંસ્થાનછે.
સમ ચતુરસ્ત્ર, ન્યગ્રોધ પરિમંડલ, સાદિ; વામન
૧ ૨ ૩ ૪
કુબ્જ અને હુંડક.
૫ ૬

૩૦ પાંચ પ્રકારના વર્ણ છે.
કૃષ્ણ, નીલ, રકત, પીત, અને શ્વેત.

૩૧ ગંધના બે ભેદ છે.
૧ સુરભિગંધ–સુગંધ કસ્તુરી વીગેરેનો.
૨ દુરભીગંધ–દુર્ગંધિ, લસણ વીગેરેનો.

૩૨ પાંચ પ્રકારના રસ છે.
૧ તિક્ત રસ, કડવો. ૨ કટુરસ તીખો. ૩ કષાયેલો રસ. ૪ ખાટો રસ. ૫ મીઠો રસ.

૩૩ આઠ પ્રકારના સ્પર્શ છે.
૧ ગુરૂ, ભારે, ૨ લઘુ, હલકો.

મૃદુ, કોમળ. ૪ ખર, ખરસટ.
શીત તાઢો ૬ ઊષ્ણ, ઉનો
૭ રૂક્ષ, લુખો, સ્નિગ્ધ, ચીકણો.

વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ એ ચાર પુદ્ગલના મુખ્ય ધર્મ છે.

ચાર ગતિ પેઠે ચાર આનુ પુર્વી છે.
૧ દેવાનુપુર્વી, ૨ મનુષ્યાનુ પુર્વી.
૩ તિર્યંચાનુ પુર્વી, ૪ નરકાનુ પુર્વી.
એ આનુ પુર્વી પોત પોતાની ગતિ સાથે બંધાય, ગતિ સાથે ઉદય આવે, અને વેદાય. આનુપુર્વી નામ કર્મની પ્રકૃતિનો ઉદય તે તેગતિએ જતાં વાટે (રસ્તામાં) વિગ્રહ ગતિમાં હોય, તેનો કાળ બે ત્રણ સમયનો હોય છે, તે બળદના નાથની પેઠે જે રસ્તે બળદને લઈજવો હોય તે રસ્તે લઈજાય છે તેમ જીવને મરીને જે ગતિમાં જવાનું હોય તે જીવને આનુપુર્વી

વજ્ર ઋષભનારાચ, ઋષભનારાચ, નારાચ,
૧ ૨ ૩
અર્ધનારાચ, કીલિકા, અને સેવાર્ત (છેવટુ).
૪ ૫ ૬

૨૯ છ પ્રકારના સંસ્થાન છે.
સમ ચતુરસ્ર, ન્યગ્રોધ પરિમંડલ, સાદિ, વામન
૧ ૨ ૩ ૪
કુબ્જ અને હુંડક.
૫ ૬

૩૦ પાંચ પ્રકારના વર્ણ છે.
કૃષ્ણ, નીલ, રક્ત, પીત, અને શ્વેત.

૩૧ ગંધના બે ભેદ છે.
૧ સુરભિગંધ-સુગંધ કસ્તુરી વીગેરેની.
૨ દુરભીગંધ-દુર્ગંધિ, લસણ વીગેરેની.

૩૨ પાંચ પ્રકારના રસ છે.
૧ તિક્ત રસ કડવો. ૨ કટુરસ તીખો. ૩ કષાયલો રસ. ૪ ખાટો રસ. ૫ મીઠો

૩૩ આઠ પ્રકારના સ્પર્શ છે.
૧ ગુરૂ, ભારે, ૨ લઘુ, હલકો.

૩ મૃદુ, કોમળ. ૪ ખર, ખરખરા.
૫ શીત તાઢે ૬ ઊષ્ણ, ઉનો
૭ રૂક્ષ, લુખો, સ્નિગ્ધ, ચીકણો.

૪ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ એ ચાર પુદ્‌ગલના મુખ્ય ધર્મ છે.

૫ ચાર ગતિ પેઠે ચાર આનુ પુર્વી છે.
૧ દેવાનુપુર્વી, ૨ મનુષ્યાનુ પુર્વી.
૩ તિર્યચાનુ પુર્વી, ૪ નરકાનુ પુર્વી.
એ આનુ પુર્વી પોત પોતાની ગતિ સાથે બંધ ય, ગતિ સાથે ઉદય આવે, અને વેદાય. આનુ પુર્વી નામ કર્મની પ્રકૃતિનો ઉદય તે તેગતિ જતાં વાટે (રસ્તામાં) વિગ્રહ ગતિમાં હોય, તેનો કાળ બે ત્રણ સમયનો હોય છે, તે બળદનાનાથની પેઠે જે રસ્તે બળદને લઇજવો હોય તે રસ્તે લઇજાય છે તેમ જીવને મરીને જે ગતિમાં જવાનું હોય તે જીવને આનુપુર્વી લઇજાય છે.

૩૬ વિહાયોગતિના બે ભેદ છે.

૧ શુભવિહાયોગતિ-રાજહંસ, ગજ, હંસાદિકની પેરે ચાલે તે.

૨ અશુભવિહાયોગતિ-ઊંટ, ખર, તીડની પેઠે ચાલે તે.

૩૭ પરાઘાતનામકર્મના ઉદયથી, બળીયાને પણ દુર્ધર્ષ, દુઃસહ થાય, મોટી સભામાં જાય તો સર્વને ક્ષોભ પમાડે છે.

૩૮ ઉચ્છ્વાસ નામકર્મના ઉદયથી-શ્વાસોશ્વાસ લેવાની લબ્ધિવાલો હોય તે સુખપૂર્વક શ્વાસોશ્વાસ લે છે.

૩૯ આતાપ નામકર્મ-આ કર્મના ઉદયથી પોતે શીતળ છતાં ઉષ્ણપ્રકાશ કરે. સુર્યના બિંબને વિષે પૃથ્વીકાઈયા પર્યાપ્તા જીવનુંજ શરીર તાપ યુક્ત હોય. (બીજાને આતાપ નામ કર્મનો ઉદયના હોય.

૪૦ ઉદ્યોત નામ કર્મ-શીત પ્રકાશ રૂપ જે જીવનું શરીર (ચંદ્રની માફક) ઉદ્યોત કરે છે તે આ કર્મના ઉદયથી. જાણવું

૩૬ વિહાયો ગતિના બે ભેદ છે.

૧ શુભવિહાયોગતિ-વૃષભ, ગજ, હં[illegible]
ઢિકની પેરે ચાલે તે.

૨ અશુભવિહાયોગતિ-ઊંટ, ખર, તીડ[illegible]
પેઠે ચાલે તે.

૩૭ પરાઘાતનામકર્મના ઉદયથી, બળીયાને પ[illegible]
દુર્ધર્ષ, દુઃસહ થાય, મોટી સભામાં જાય [illegible]
સર્વને ક્ષોભ પમાડે છે.

૩૮ ઉશ્વાસ નામકર્મના ઉદયથી-શ્વાસોશ્વાસ લેવા[illegible]
લબ્ધિવાલો હોય તે સુખપૂર્વક શ્વાસોશ્વાસ લે છે

૩૯ આતાપ નામકર્મ-આકર્મના ઉદયથી પોતે
શીતળ છતાં ઉષ્ણપ્રકાશ કરે. સુર્યના બિંબને
વિષે પૃથ્વીકાઈયા પર્યાપ્તા જીવનુજ શરી[illegible]
તાપ યુક્ત હોય. (બીજાને આતાપ નામ કર્મ
નો ઉદયના હોય.

૪૦ ઉદ્યોત નામ કર્મ-શીત પ્રકાશ રૂપ જે જીવ[illegible]
શરીર (ચંદ્રની માફક) ઉદ્યોત કરે છે [illegible]
પ કર્મના ઉદયથી. જાણવું

૪૧ અગુરુલઘુ નામ કર્મ—ના ઉદયથી જેનુ શરીર અત્યંત ગુરૂ (ભારે) ન હોય, તેમ અત્યંત લઘુ હલકું) ન હોય સમ શરીર હોય.

૪૨ તીર્થંકર નામ કર્મ—આ કર્મના ઉદયે કરીને ત્રિભુવન વાસી દેવ દાનવ માનવને પણ પુજનિક હોય, તે તીર્થંકર નામકર્મનો ઉદય કેવળ જ્ઞાન ઉપનેજ થાય છદ્મસ્થને ન હોય; પણ જેમણે પુર્વે તીર્થંકર નામ કર્મ બાંધ્યુ હોય તેમને હોય સર્વ કેવળીને પણ ન હોય.

૪૩ નિર્માણ નામ કર્મ—આ કર્મના ઉદયથી જીવનાં અંગોપાંગ થાય છે આ કર્મ સુત્રધાર સરખુ છે.

૪૪ ઉપઘાત નામ કર્મ—આ કર્મના ઉદયથી જીવ પોતાના શરીર અવયવ અધિકા ઓછા, લંબીકા પડજીભી, રસોલી મસા, હરશ, ચોરદંત, પડઅંગુલી ઇત્યાદિથી હણાય દુઃખ પામે છે.

૪૫ ત્રસ નામકર્મ—આ કર્મના ઉદયથી બે ઇંદ્રિય, તે ઇંદ્રિય, ચઉરિંદ્રિય, પંચેદ્રિયપણ્ પામે છે.

૪૬ બાદર નામ કર્મ-આ કર્મના ઉદયથી જીવે સ્થુલ, શરીર વાળા હોય.

૪૭ પર્યાપ્તનામકર્મનાઉદયથી જીવો પોત પોતાની (શક્તિઓ) પર્યાપ્તિએ યુક્ત હોય છે.

૪૮ પર્યાપ્તિ છ છે પર્યાપ્તિ એટલે શક્તિ આહાર, શરીર. ઇંદ્રિય, શ્વાસો શ્વાસ, ભાષા અને મન.

૪૯ પ્રત્યેક નામ કર્મ-આ કર્મના ઉદયથી દરેક જીવનુ જુદુ જુદુ શરીર હોય છે.

૫૦ સ્થિર નામકર્મ-આ કર્મના ઉદયથી શરીરને વિષે દાંત અસ્થિ વીગેરે અવયવો અડગ હોય છે.

૫૧ શુભ નામ કર્મ-આ કર્મના ઉદયથી નાભિ ઉપરના મસ્તકાદિક શુભ શ્રેષ્ટ અવયવ હોય છે. જેના સ્પર્શથી કોઇને અપ્રીતિ થતી નથી તે શુભ નામ કર્મનો ઉદય જાણવો.

૫૨ શૌભાગ્ય નામ કર્મ-આ કર્મના ઉદયથી સર્વે જીવને ઇષ્ટ, વલ્લભ હોય છે,

૫૩ સુસ્વર નામકર્મ-આ કર્મના ઉદયથી મધુર અને સુખદાયી સ્વર થાય છે.

૫૪ આદેય નામકર્મ-આ કર્મના ઉદયથી સર્વ લોકોને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય વચન વાળો થાય છે.

૫૫ યશ નામકર્મ-આ કર્મના ઉદયથી દેશ અને પરદેશમાં યશકીર્ત્તિ થાય છે.

૫૬ ગોત્રકર્મ-આ કર્મના બે પ્રકાર છે. ઉંચ્ચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્ર.

૫૭ અંતરાયકર્મ-પાંચ પ્રકારનું છે.

૧ દાનાંતરાય-આ કર્મના ઉદયથી દ્રવ્ય, અને પાત્રનો યોગ છતાં દાન આપી શકે નહી.

૨ લાભાંતરાય-લાભના યોગ છતે લાભ પામી શકે નહી.

૩ ભોગાંતરાય-એકવાર ભોગવવા યોગ અનાજ, કુસુમ ચંદનાદિભોગ (તેનો યોગ છતે) ભોગવી શકે નહી. તે આ કર્મનો ઉદય.

૪ ઉપભોગાંતરાય-વારંવાર ભોગવવા યોગ્ય જે વસ્ત્ર ભુષણ સ્ત્રી આદિકનો યોગ છતે

ભોગવી શકે નહી. તે આકર્મનો ઉદય છે.

૫ વીર્યાંતરાય–છતિ શકિતએ શરીરે પુષ્ટ નિરોગી છતાં પણ પરાક્રમ કરી શકે નહી તે આકર્મનો ઉદય. ઉપર કહેલા પાંચને આડું આવે આ અંતરાયકર્મ ભંડારીના સરખું છે.

૫૮ સ્પર્શેંદ્રિય, રસેંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, ચક્ષુરિંદ્રિય, અને શ્રોત્રેંદ્રિય, એ પાંચ ઇંદ્રિય છે.

૬૦ સ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ, અને શબ્દ એ પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષય છે.

૬૧ જીવમાત્રને ૭ રીતે આપણે જાણી શકીએછીએ.

૧ સર્વ જીવને જ્ઞાનનો અનંતમો ભાગ ઉઘાડો રેહવાથી ચેતના લક્ષણ વાન છે તે એક પ્રકારે.

૨ ત્રસ અને સ્થાવર એમ બે ભેદ પણ છે અં ત્રસ એટલે જેમનામાં હલન ચલન

ત્ર સ્થાવર એટલે જે સ્થિરતાવાનછેતે

૩ સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ, અને નપુંસકવેદ એમ
સર્વ જીવત્રિવિધ જાણુવા.

૪ દેવતા, મનુષ્ય, નારકી અને તિર્યંચ એમ
સર્વ જીવ ચતુર્વિધ જાણુવા.

૫ એકેંદ્રિ, બેંદ્રિય, તેંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય, અને
પંચિંદ્રિય, એમ સર્વ જીવ પંચવિધ જાણુવા.

૬ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય,
વનસ્પતિકાય, તથા ત્રસકાય, એમ સર્વજીવ
ષટ્વિધ જાણુવા.

પાંચ સ્થાવરના જીવો એકેંદ્રિય હોય છે. બેઇંદ્રિયથી
પચિંદ્રિય સુધીના જીવો ત્રસમાં આવે છે.
શાસ્ત્રમાં જીવના બીજા ઘણા ભેદ કહ્યા છે. પરંતુ
તે સર્વ અપેક્ષાથી છે. સ્વાભાવિ ભેદ તો એકજ
ચેતના લક્ષણ જીવો.

૬૨ પુદગલ-દ્રવ્યનુ ઓપાધિક લક્ષણ નીચે પ્રમાણે
શબ્દ, અંધકાર, પ્રકાશ, જ્યોતિ, છાયા, અ

તાપ, વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ, (એપુદગલો નું નિશ્ચય પણે લક્ષણ છે.)

૬૩ ધર્માસ્તિકાયનો સ્વભાવ ચાલવા ને સહાય દેવાનો કે જેમ મત્સ્યના સંચારનુ અપેક્ષા કારણ પાણી છે, તેમજીવ ને તથા પુદગલને ગતિપણે પરિણમતાં જે અપેક્ષા કારણ હોય, તેને ધર્માસ્તિકાય કહે છે. જેમ જલ વિના મત્સ્યનો સંચાર થઇ શકે નહી, તેમ ધર્માસ્તિકાય વિના જીવ અને પુદગલ ચાલી શકે નહી.

૬૪ અધર્માસ્તિકાયનો સ્વભાવ સ્થિર રાખવાનો છે. જેમ પંથીને વિશામો લેવાને માટે વૃક્ષાદિકની છાયા અપેક્ષા કારણ છે, તેમ જીવ તથા પુદગલને સ્થિતિ પણે પરિણમતાં જે અપેક્ષા કારણ હોય તેને અધર્માસ્તિ કાય કહે છે.

૬૫ આકાશાસ્તિ કાયનો સ્વભાવ જીવ તથા પુદગલને અવકાશ આપવાનો છે સાકરને જેમ દુધ અવકાશ આપે છે, તેમ

વસ્તુ માત્રને અવકાશ આપે છે તેના બે ભેદ છે

(૧) લોકાકાશ, (૨) અલોકાકાશ.

કાલ દ્રવ્યનો સ્વભાવ વર્તના લક્ષણ છે.

મનુષ્ય લોકમાં વ્યવહારથી કાલનાપ્રકાર નીચે પ્રમાણે કરે છે.

સમય, આવલી, મુહુર્ત, એક અહોરાત્રિએ દિવસ, પંદર અહો રાત્રિએ પખવાડીયું. બે પખવાડીએ એકમાસ. બાર મહીને એકવર્ષ, અસંખ્યાતા વર્ષે એક પલ્યોપમ, દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે એક સાગરોપમ, એવા દશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક ઉત્સર્પિણી, અને બીજા દશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક અવસર્પિણી થાય, એ બે મલીને વીશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક કાલચક્ર થાય. એવા અનંતા કાલચક્રે એક પુદગલ પરાવર્તન થાય.

આદિ સાંત, આદિ અનંત, અનાદિ અનંત, અને અનાદિ સાંત, એમ ચાર ભેદે કાળની વર્તના છે.

અતીત, અનાગત, અને વર્તમાન એ કાળના પ્રકાર છે.

૬૭ છ દ્રવ્યમાં જીવ અને પુદગલ એ બેદ્રવ્ય પરિણામી છે. બાકીના ચાર અપરિણામી છે. એક જીવ દ્રવ્યજીવ છે બાકીનાં પાંચ અજીવ છે.

છ દ્રવ્યમાં એક પુદગલ દ્રવ્ય, રૂપી છે, બાકીનાં પાંચ દ્રવ્ય અરૂપી છે.

છ દ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે, અને કાલદ્રવ્ય અપ્રદેશી છે.

છ દ્રવ્યમાં ધર્મ, અધર્મ, અને આકાશ એ ત્રણ દ્રવ્ય એક છે, બાકીનાં ત્રણ દ્રવ્ય અનેક છે.

છ દ્રવ્યમાં એક આકાશક્ષેત્ર છે. બીજા પાંચ દ્રવ્યક્ષેત્રી છે. (આકાશમાં રહે છે.)

છ દ્રવ્યમાં જીવ અને પુદગલ એ બે દ્રવ્ય સક્રિય છે. બાકીના ચાર અક્રિય છે.

છ દ્રવ્યમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાલ એ ચાર દ્રવ્ય નિત્ય છે, બે ઉપાધીથી અનિત્ય છે.

(છ દ્રવ્યમાં જીવ દ્રવ્ય અકારણ રૂપ છે, બાકીના પાંચ કારણ રૂપ છે.)

છ દ્રવ્યમાં જીવ દ્રવ્ય કર્તા છે, બાકીના પાંચ અકર્તા છે.

છ દ્રવ્યમાં એક આકાશ સર્વગત છે, બાકીનાં પાંચ અસર્વગત છે.

છ એ દ્રવ્ય ખીરનીરનીપેરેં પરસ્પર અવગાઢ છે તથાપિ પ્રવેશ રહિત છે એટલે કોઈ પણ દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યમાં તદ્રુપપણે થતુંનથી માટે પ્રવેશ રહિત છે.

૬૮ સુદેવ, સુગુરુ, અને સુધર્મ એ ત્રણ તત્વ છે.

૧ અરિહંત, સિદ્ધ એ દેવ તત્વ છે.

૨ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, અને સાધુ,એ ગુરૂ તત્વ છે.

૩ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ, એ ધર્મતત્વછે

આ નવ તત્વ નવપદના નામથી ઓળખાય છે અથવા તેમને સિદ્ધચક્ર પણ કહે છે.

અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુએ ૫ ચ પરમેષ્ટી પણ કહેવાય છે.

૬૯ વર્તમાન ચોવીશીમાં અરિહંત એટલે તીર્થંકર થયા તેમના નામ

૧ શ્રી ઋષભદેવ, ૨ શ્રી અજિતનાથ, ૩ શ્રી સંભવનાથ ૪ શ્રી અભિનંદન, ૫ શ્રી સુમતિનાથ, ૬ શ્રી પદ્મપ્રભુ, ૭ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ, ૮ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ, ૯ શ્રી સુવિધિનાથ, ૧૦ શ્રી શીતળનાથ, ૧૧ શ્રી શ્રેયાંસનાથ, ૧૨ શ્રી વાસુપૂજ્ય ૧૩ શ્રી વિમળનાથ, ૧૪ શ્રી અનંતનાથ, ૧૫ શ્રી ધર્મનાથ, ૧૬ શ્રી શાંતિનાથ, ૧૭ શ્રી કુંથુનાથ, ૧૮ શ્રી અરનાથ, ૧૯ શ્રી મલ્લિનાથ, ૨૦ શ્રી મુનિસુવ્રત, ૨૧ શ્રી નમિનાથ ૨૨ શ્રી નેમનાથ, તેમને અરિષ્ટ નેમી પણ કહે છે. ૨૩ શ્રી પાર્શ્વનાથ ૨૪ શ્રી વર્ધમાન સ્વામી જેમને શ્રી મહાવીર પણ કહે છે.

૭૦ ઋષભ, ચંદ્રાનન, વરિષેણ અને વર્ધમાન, એ ચાર નામ શાશ્વતા તીર્થંકરના છે.

૭૧ શ્રીમહાવિદેહક્ષેત્રમાં વર્તમાનમાં વીચરતા વીશ તીર્થંકરના નામ.

૧ શ્રી સીમંધર સ્વામી. ૨ શ્રી યુગંધર સ્વામી.
૩ શ્રી બાહુ જિન. ૪ શ્રી સુબાહુ જિન.
૫ શ્રી સુવ્રત જિન. ૬ શ્રી સ્વયંપ્રભુ જિન.
૭ શ્રી રૂસભાનન. ૮ શ્રી અનંત વીર્ય જિન.
૯ શ્રી સુરપ્રભ જિન. ૧૦ શ્રી વિશાલ જિન.
૧૧ શ્રી વજ્રધર જિન. ૧૨ શ્રી ચંદ્રાનન જિન.
૧૩ શ્રી ચંદ્રાબાહુ જિન. ૧૪ શ્રી ભુજંગ જિન.
૧૫ શ્રી ઇશ્વર જિન. ૧૬ શ્રી નમિપ્રભુ જિન.
૧૭ વીરસેન જિન. ૧૮ શ્રી મહાભદ્ર જિન.
૧૯ દેવજસા. ૨૦ અજિતવીર્ય જીન.

૭૨ સર્વ તીર્થંકર અઢાર દુષણ રહિત હોય છે. તેનાં નામ. પાંચ પ્રકારના અંતરાય. ૧ દાનાંતરાય ૨ લાભાંતરાય ૩ ભોગાંતરાય ૪ ઉપ ભોગાંતરાય ૫ વીર્યાંતરાય.

૬ હાસ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ ૯ ભય, ૧૦ શોક, ૧૧ દુગચ્છા, ૧૨ કામ, ૧૩ કષાય, ૧૪ મિથ્યાત્વ, ૧૫ અજ્ઞાન, ૧૬ આનંત, ૧૭ રાગ અને દ્વેશ.

૭૩ શ્રી સિદ્ધ ભગવંત અષ્ટ કર્મથી રહિત હોય છે.

૭૪ આચાર્યના છત્રીસ ગુણ હોય છે.
૫ પાંચ ઇંદ્રિયના વિષયને રોકનાર.
૯ નવપ્રકારના બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર
૪ ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત.
૫ પાંચ માહાવ્રતે કરીને યુક્ત.
૫ પાંચ પ્રકારના આચારનું પાલનકરનાર
૫ પાંચ સમિતિને ધારણ કરનાર.
૩ ત્રણ ગુપ્તિના પાલનાર.

૭૫ ઉપાધ્યાયજીના પચીસ ગુણ.
૧૧ અંગ, ૧૨ ઉપાંગ, ને ભણે તથા ભણાવે.

૧ ચરણ સિત્તિરી તથા ૧ કરણ સિત્તિરી ને શુદ્ધરીતે પાલે અને પલાવે.

સાધુના સતાવીશ ગુણો.

૫ પાંચ માહા વ્રતના પાલનાર.

૧ રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ.

૬ છકાય જીવની પોતાના આત્માની પેઠે રક્ષાકરે.

૬ પાંચ ઇંદ્રિય તથા છઠ્ઠો લોભ તેનો નિગ્રહકરે.

૧ ક્ષમા ગુણને ધારણકરે.

૧ ભાવવીશુદ્ધિ તે ચિત્તની નિર્મલતાકરે.

૧ બાહ્ય ઉપકરણાદિકનુ પડી લેહણ વિશુદ્ધિ એ ઉપયોગ સહીતકરે.

૧ સંયમને અનુકુલ એવા સમિતિ ગુપ્ત્યા દિયોગને આદરે.

૩ માઠે હામે મન, વચન [illegible] ાય

બીજાની પાસે રખાવે નહીં, રાખનારને અનુમો-દે નહીં. તે પરિગ્રહ વિરમણરૂપ પાંચમું મહાવ્રત જાણવું.

જે સાધુ સાધ્વી હોય તેઓએ ઔધિક ઉપકરણ તથા ઔપગ્રહિક સંથારો, ઉત્તર પટ્ટો, દાંડા પ્રમુખ ખપ પ્રમાણે રાખવાં. ખપ ઉપરાંત ગાંસડીએ બાંધીને ગૃહસ્થીના ઘરમાં અપજુત્ત કરી રાખવા નહીં. તેમ કરવાથી અર્થાત્ ખપ ઉપરાંત રાખવાથી મૂર્છારૂપ પરિગ્રહનું દૂષણ આવે છે.

દશ પ્રકારનો યતિ ધર્મ.

૧. ક્ષમા ધર્મ–ક્રોધનોત્યાગ.
૨. માર્દવધર્મ–માનનોત્યાગ.
૩. આર્જવધર્મ–માયાનોત્યાગ,કપટરહિતપણું
૪. મુક્તિધર્મ–નિર્લોભતા
૫. તપોધર્મ–ઇચ્છાનો નિરોધ
૬. સંયમધર્મ–સત્તર ભેદે સંયમની આરાધના કરવી
૭. સત્યધર્મ–સત્ય ભાષણ કરવું તે

૮. શૌચધર્મ–મન, વચન, કાયાને પવિત્ર રાખવા, તથા ભાત પાણી પ્રમુખ બહેંતાલીસ દોષરહિત આહાર લેવો.

૯. અકિંચનધર્મ–સમસ્ત પરિગ્રહ ત્યાગરૂપ મૂર્છા રહિત થવું.

૧૦ બ્રહ્મચર્ય–નવ પ્રકારે ઔદારિક અને નવ પ્રકારે વૈક્રિય સંબંધિ મૈથુનનો ત્યાગ કરવો

બાવીસ પરિષહ.

પરિષહ એટલે સર્વ પ્રકારે નિર્જરાને અર્થે સહન કરવું તે અથવા પવિત્ર એવા મુક્તિ માર્ગના આરાધન કરવામાં સમસ્ત પ્રકારે દુખોને સહન કરવું તે. ૧. ક્ષુધા-ભુખ ૨. પિપાસા-તૃષા ૩. શીત ૪. ઉષ્ણ ૫. દંશ, ૬. અચેલક-જીર્ણવસ્ત્રાદિ ૭. અરતિ ૮. સ્ત્રી પરિષહ ૯. ચર્યા-ચાલવું તે ૧૦. નૈષેધિકી-સ્વાધ્યાય ભૂમિ ૧૧. શય્યા-ઉપાશ્રય ૧૨. આક્રોશ ૧૩. વધ ૧૪. યાચના ૧૫. અલાભ ૧૬. રોગ ૧૭. તૃણ સ્પર્શ-ઘાસ પ્રમુખ ૧૮. મલ ૧૯. સત્કાર ૨૦. પ્રજ્ઞા ૨૧. અજ્ઞાન ૨૨. સમ્યક્ત્વ.

આ બાવીશ પરિસહમાંથી સ્ત્રી પ્રજ્ઞા અને સત્
એ ત્રણ પરિસહ અનુકૂળ પરિસહ છે અને બાકી
ઓગણીસ પ્રતિકૂળ છે.

ચારિત્ર પાંચ પ્રકારનાં છે.

૧ સામાયિક } ૧. શ્રાવકને દેશ વિરતિરૂપ
૨ સાધુને સર્વ સાવદ્ય વિરતિરૂ

૨-છેદોપસ્થાપનીય-૩-પરિહાર વિશુદ્ધિ
૪-સુક્ષ્મ સંપરાય-૫-યથાખ્યાત

યથાખ્યાત ચારિત્રના બે ભેદ છે.

૧-છાદમસ્થિક-૨-કેવલિક

બાર તથા સોળ ભાવના

૧-અનિત્ય-૨ અશરણ-૩-સંસાર-૪-એકત્વ
૫-અન્યત્વ-૬ અશુચી-૭-આશ્રવ-૮-સંવર
૯-નિર્જરા-૧૦-લોકસ્વરૂપ-૧૧-બોધી દુર્લભ
૧૨-ધર્મ.

બીજી ચાર ભાવના

મૈત્રી, પ્રમોદ, કારૂણ્ય, માધ્યસ્થ.
મેળવીએ તો સોળ થાય.

પાંચ મહાવ્રતમાંના દરેકની પાંચ પાંચ ભાવના મળી પચીસ ભાવના છે.

આ ભાવનાઓ પ્રમાદ રહિત થઈ શુદ્ધ મને કરી તથા પ્રયત્ને કરી ભાવવી.

સમકિતના ૬૭ ભેદ.

(૪) સદ્દહણા. (૩) લિંગ, (૧૦) વિનય, (૩) શુદ્ધિ, (૫) દૂષણ, (૮) પ્રભાવક, (૫) ભૂષણ, (૫) લક્ષણ, (૬) જયણા. (૬) આગાર, (૬) ભાવના, (૬) સ્થાનક.

ચાર પ્રકારની સદ્દહણા.

(૧) જીવા જીવાદિ પદાર્થનું સ્વરૂપ સમજવું અને તેના અર્થનો વિચાર કરવો.

(૨) શ્રુતજ્ઞાની સંવેગી અને શુદ્ધ પ્રરૂપક મુનિની સેવા કરવી.

(૩) નિન્હવ, યથાછંદા, પાસત્થા, ઉસન્ના, કુશીલિયા, વેષવિડંબક, અજ્ઞાની, એવાઓની સોબત કરવી નહીં, તેમને તજી દેવા.

(૪) મિથ્યાત્વિનો સંગ કરવો નહીં.

૪ સાંશયિક-સુત્રમાં, અર્થમાં, કે સુત્રાર્થમાં કાંઇ શંકા થાય પણ કોઇને તેનું સમાધાન પુછે નહીં તે સાંશયિક મિથ્યાત્વ.

૫ અનાભોગિક-જેઓ કાંઇપણ તત્વા તત્વનો વિચાર જાણતા નથી એવા એકેંદ્રિયાદિ જીવોને અજ્ઞાન રૂપ અનાભોગિક મિથ્યાત્વ જાણવું.

મિ ત્યાત્વની દશ સંજ્ઞા—

૧ અધર્મમાં ધર્મ સંજ્ઞા, ૨ ધર્મમાં અધર્મ
૩ ઊન્માર્ગમાં માર્ગસંજ્ઞા, ૪ માર્ગમાં ઊન્માર્ગ
૫ અજીવમાં જીવસંજ્ઞા, ૬ જીવમાં અજીવ સં
૭ કુસાધુમાં સુસાધુ સંજ્ઞા, ૮ સુસાધુમાં
સંજ્ઞા,

૯ અમુક્તમાં મુક્તસંજ્ઞા, ૧૦ મુક્તમાં અમુક્તસંજ્ઞા.

મિથ્યાત્વના ઘણા ભેદ કહેલા છે. વિધિ કૌમુદીમાંહિ તેર ભેદ કહેલા છે કોઈ ઠેકાણે એકવીસ ભેદ પણ કહ્યા છે, વિગેરે અનેક ભેદો છે તે ગ્રંથોમાં થી જાણી લેવા.

(ઉપદેશ પ્રસાદ ભાગ ૪ પૃ. ૨૪૬)

ત્રણ લિંગ

(૧) શ્રુતજ્ઞાન સાંભળવાની અતિ અભીલાષા

(૨) ધર્મ જે યતિ અને શ્રાવકનો ધર્મ તેને વિષે, રાગ, એટલે મનની અત્યંત પ્રીતિ.

(૩) દેવ, ગુરૂનુ વૈયાવચ્ચ.

૧. જિનેશ્વરની દ્રવ્યપૂજા તથા ભાવપૂજા વડે વૈયાવચ્ચ.

૨. ગુરૂની અશન પાનાદિક વડે સેવા કરવી.

વિનયદ્વાર.

અર્હંત, સિદ્ધ, મુનિ, ધર્મ, ચૈત્ય, શ્રુત, પ્રવ-ચન. આચાર્ય, ઊપાધ્યાય, અને દર્શનને વિષે,

પૂજા, પ્રશંસા, ભક્તિ, અવર્ણવાદનો નાશ, અને આશાતનાનો પરિત્યાગ કરવો, એમ દશ પ્રકારનો વિનય છે.

શુદ્ધિદ્વાર-મન, વચન, કયાની જે શુદ્ધિ તે સમક્તિ ને શુદ્ધ કરનારી થાય છે.

૧. મનશુદ્ધિ-જીન વચન, જે દ્વાદશાંગીરૂપ શાસ્ત્ર તેને સત્ય માનવું.

૨. જીનેશ્વરે પ્રરૂપેલા પદાર્થોનું સ્વરૂપ યથાર્થ વર્ણન કરવું અને જીન ભક્તિથી જે થાય નહી તે બીજાની ભક્તિથી થવાનું નથી એવું જે બોલવું તે વચન શુદ્ધિ.

૩. ખડગાદિકથી છેદાતા છતાં, અને બંધનવડે પીડાતા છતાં પણ જે મનુષ્ય શ્રી જીનેશ્વર વિના બીજા દેવને ન નમે, તે કાયશુદ્ધિ.

સમકિત દૂષણ દ્વાર.

૧ શ્રી અરિહંતે પ્રરૂપેલા ધર્મને વિષે સંદેહની બુદ્ધિ રાખવી તે શંકા દૂષણ.

૨ દેવથા અથવા સર્વથી અન્ય દર્શન નામતની જે
અભિલાષ તે સમ્યક્ત્વમાં આકાંક્ષા નામનો
દોષ જીનેશ્વરે એ કહેલો છે.

૩ કરેલી ધર્મ ક્રિયાનું ફલ મળશે કે નહી એવી
શંકા કરવી. તથા સાધુ સાધ્વીની દુગંછા કરવી
તે વિચિકિત્સા નામનો દોષ કહેવાયછે.

સમકિતની ૬ યતના (જયણા) વર્જવી.

૧ અન્ય તીર્થીઓના શંકરાદિક દેવોનું વંદન
પૂજન વિગેરે કદાપિ કરવું નહી.

૨ અન્ય તીર્થીઓએ ગ્રહણ કરેલી જિન પ્રતિ-
માનું પૂજન વંદન વિગેરે કદાપિ ન કરવું.

...મ ભાવે કરીને જેમના ચિત હીણાછે
શંકરાદિક તાપસોને " તમે કુશલછો "
...ક પુરક વારંવાર પુછવું તે.

...પ-એકવાર તેમને પુછવું તે.

તે મિથ્યાત્વીઓને એકવાર અથવા વારંવાર
દાનાદિક આપવું નહી તે.

સમકિતના છ આગાર—

સમકિતને વિષે ઉત્સર્ગ માર્ગે આગાર કહેલા નથી. પણ આગારો અપવાદ માર્ગેજ આપેલા છે.

૧ રાજાની આજ્ઞાવડે, તેના બળાત્કારથી અથવા વચનથી મિથ્યાત્વીઓને નમસ્કાર કરવો પડે તે રાજાભિયોગ કહેવાય છે.

૨ ગણાભિયોગ–મનુષ્યોના સમુદાયને ગણ કહે લો છે તે ગણના વાક્યથી નિષિધ કાર્યનું પણ સેવન કરવું પડે તે.

૩ વૃતિકાંતાર–દુકાળ ને વિષે અન્નાદિકના અભાવે તથા અરણ્યમાં ભુલા પડતાં જળ ફળ વિગેરેના અભાવે જીવવાને માટે જે કાંઈ મિથ્યાત્વનુ શેવન કરવું પડે તે " કાંતાર વૃતિ " નામનો આગાર કહેવાય છે.

૪ ગુરૂનિગ્રહ આગાર-પિતા, માતા, અને કલાચાર્ય જો મિથ્યાત્વી હોય અને તેથી તેઓ પોતાની ઇચ્છાથી કાંઈપણ નિષિદ્ધ કાર્ય કરાવે, તો તે ગુરૂ નિગ્રહ કેહવાય છે.

- [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
- [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
- [illegible]
  [illegible]
- [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
- [illegible]
  [illegible]
  [illegible]
- [illegible]
  [illegible]

સમકિતના છ આગાર—

સમકિતને વિષે ઊત્સર્ગ માર્ગે આગાર કહેલા નથી. પણ આગારો અપવાદ માર્ગેજ આપેલા છે.

૧ રાજાની આજ્ઞાવડે, તેના બળાત્કારથી અથવા વચનથી મિથ્યાત્વીઓને નમસ્કાર કરવો પડે તે રાજાભિયોગ કહેવાય છે.

૨ ગણાભિયોગ–મનુષ્યોના સમુદાયને ગણ કહે લો છે તે ગણના વાક્યથી નિષિધ કાર્યનું પણ સેવન કરવું પડે તે.

૩ વૃતિકાંતાર–દુકાળ ને વિષે અન્નાદિકના અભાવે તથા અરણ્યમાં ભુલા પડતાં જળ ફળ વિગેરેના અભાવે જીવવાને માટે જે કાંઇ મિથ્યાત્વનુ શેવન કરવું પડે તે " કાંતાર વૃતિ " નામનો આગાર કહેવાય છે.

૪ ગુરૂનિગ્રહ આગાર-પિતા, માતા, અને કલાચાર્ય જો મિથ્યાત્વી હોય અને તેથી તેઓ પોતાની ઇચ્છાથી કાંઇપણ નિષિદ્ધ કાર્ય કરાવે, તો તે ગુરૂ નિગ્રહ કહેવાય છે.

૫ દેવાભિયોગ આગાર-કુલ દેવાદિકના વચને કરીને જે કાંઇ મિથ્યાત્વનું સેવન કરવું પડે તે સમ્યક્ત્વ ધારીને દેવાભિયોગ નામનો આગાર કહેવાય છે.

૬ બલાભિયોગ, ઘણા લોકોના હઠવાદથી અથવા કોઇના બલાત્કારથી ત્યાગ કરેલાનુ સેવન કરવું પડે તે.

આ છ આગારને છીંડીઓની સંજ્ઞા આપેલી છે.

સમક્તિની છ ભાવનાએ.

૧ પેહલી ભાવના-સમક્તિ એજ સર્વજ્ઞ ભાષિત શ્રાવક તથા સાધુ એ બન્ને પ્રકારના ધર્મરૂપ વૃક્ષનુ મુળ છે, કેમકે તે મુળ નિશ્ચળ હોય તોજ સ્વર્ગ મોક્ષાદિક ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨ બીજી ભાવના-સમક્તિ એ મોક્ષરૂપનું દ્વાર છે. કેમકે સમક્તિરૂપ દ્વાર વિના મોક્ષ પુરની અંદર પ્રવેશ થઇ શકતો નથી.

૩ ત્રીજી ભાવના-જિનેશ્વરે કહેલા ધર્મ રૂપી વાહનનું સમક્તિજ પ્રતિષ્ઠાન (નિશ્ચળપીઠ) છે, તે પ્રતિ-

સમકિતના છ આગાર—

સમકિતને વિષે ઊત્સર્ગ માર્ગે આગાર કહેલા નથી. પણ આગારો અપવાદ માર્ગેજ આપેલા છે.

૧ રાજાની આજ્ઞાવડે, તેના બળાત્કારથી અથવા વચનથી મિથ્યાત્વીઓને નમસ્કાર કરવો પડે તે રાજાભિયોગ કહેવાય છે.

૨ ગણાભિયોગ–મનુષ્યોના સમુદાયને ગણ કહેલો છે તે ગણના વાક્યથી નિષિધ કાર્યનું પણ સેવન કરવું પડે તે.

૩ વૃતિકાંતાર–દુકાળ ને વિષે અન્નાદિકના અભાવે તથા અરણ્યમાં ભુલા પડતાં જળ ફળ વિગેરેના અભાવે જીવવાને માટે જે કાંઇ મિથ્યાત્વનુ સેવન કરવું પડે તે " કાંતાર વૃતિ " નામનો આગાર કહેવાય છે.

૪ ગુરૂનિગ્રહ આગાર–પિતા, માતા, અને કલા ચાર્ય જો મિથ્યાત્વી હોય અને તેથી તેઓ પોતાની ઇચ્છાથી કાંઇપણ નિષિદ્ધ કાર્ય કરાવે, તો તે ગુરૂ નિગ્રહ કેહવાય છે.

५ देवाभियोग आगार-कुल देवादिकना वचने करीने जे कांई मिथ्यात्वनुं सेवन करवुं पडे ते सम्यक्त्व धारीने देवाभियोग नामनो आगार कहेवाय छे.

६ बलाभियोग, घणा लोकोना हठवादथी अथवा कोईना बलात्कारथी त्याग करेलानु सेवन करवुं पडे ते.

आ ६ आगारने छींडीओनी संज्ञा आपेली छे.

समकितनी ६ भावनाओ.

१ पेहली भावना-समकित एज सर्वज्ञ भाषित श्रावक तथा साधु ए बन्ने प्रकारना धर्मरूप वृक्षनु मुळ छे, केमके ते मुळ निश्चळ होय तोज स्वर्ग मोक्षादिक फळ प्राप्त थाय छे.

२ बीजी भावना-समकित ए मोक्षरूपनुं द्वार छे. केमके समकितरूप द्वार विना मोक्ष पुरनी अंदर प्रवेश थइ शकतो नथी.

३ त्रीजी भावना-जिनेश्वरे कहेला धर्मरूपी वाहणनुं [illegible]

જ્ઞાન નિશ્ચળ હોય તો ધર્મરૂપી ધ્યાન સ્થિર ટકી શકે છે.

૪ ચોથી ભાવના-સમકિત વિનયાદિ ગુણોનો આ (અવસ્થાન) છે. તે આધાર વિના વિનયાદિ ગુણો સ્થિર થતા નથી.

૫ પાંચમી ભાવના-સમકિત એ ધર્મરૂપી અમૃત પાત્ર છે, કેમકે તે પાત્ર વિના ધર્મરૂપી અમૃ રહી શકતું નથી.

૬ છઠી ભાવના-સમકિત એ જ્ઞાન, દર્શન, અ ચારિત્રરૂપી રત્નોનું નિધાન (ભંડાર) છે. કેમ સમકિત વિના જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નો રહી શક નથી.

સમકિતના છ સ્થાનક.

૧ અસ્તિ સ્થાન-જ્ઞાનરૂપી નેત્રવાળાઓને (કે વળ જ્ઞાનીઓને) પ્રત્યક્ષ એવો જીવ અ ભવ સિદ્ધ છે. તેમજ તે જીવ અનેક વાંચ થી જણાય છે. તે જીવ છદ્મસ્થોને અનુમા નથી સિદ્ધ થાય છે.

૨ નિત્યત્વ સ્થાન-દ્રવ્યની અપેક્ષાએ નાશ અને ઉત્પત્તિ રહિત એવો નિત્ય આત્મા છે, પર્યાયની અપેક્ષાએ અનિત્ય છે, અને સદ ભાવ વડે તે આત્મા શાશ્વત છે.

૩ આત્મા કર્મનો કર્તા છે-જેમ કુંભાર માટી, ચક્ર, અને ચીવર (દોરો) વિગેરે કારણોથી ઘડાનો કર્તા છે તેમ જીવ કષાયાદિક બંધના હેતુઓ વડે શુભ અને અશુભ કર્મો કરે છે.

૪ ભોક્તા સ્થાનક-જીવે કરેલા કર્મોનું ફળ પોતેજ ભોગવે છે. કેમકે નહી કરેલા કર્મોનો ભોગ (અનુભવ) કદાપી થતોજ નથી. તેથી આ જીવ ભોક્તા છે એવું સમકિતનું ચોથું સ્થાનક જાણવું.

૫ નિર્વાણ-મોક્ષ છે-કર્મના બંધ હેતુઓનો અભાવ થવાથી અને ઘાતિ કર્મોનો ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન થયા પછી બાકીના અઘાતિ કર્મોનો ક્ષય થયે મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. ગણ

જગતમાં સુર અસુર અને નરેંદ્રોને જે સુખ છે, તે સર્વ સુખને એકત્ર કરીએતો મોક્ષ સુખની સંપદાને અનંતમે ભાગે પણ થાય નહી, વિશ્વના સર્વ ભાવને જાણનારા જિનેશ્વરોએ (મોક્ષ) પદને અનંત સુખથી સંપુર્ણ, અક્ષય, (અવિનાશી) અને પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત કહેલું છે. આ નિર્વાણ એ નામનું સમકિતનું પાંચમુ સ્થાનક કહેલુ છે.

૬ મોક્ષનો ઉપાય છે. શાસ્ત્રોને વિષે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ મોક્ષના ઉપાય કહેલા છે.

આ પ્રમાણે સમકિત રૂપી રત્નના છ સ્થાનોનુ ચિંતવન કરવું. અને મોક્ષના સાધન ભૂત ક્રિયાનુષ્ઠાન કરવું.

શરીરની સાથે જે રહે તે શરીરી જીવ. તે શરીર સાથે રહેલો જીવ સુખ દુઃખ પામે છે. અને શરીર રહિત એટલે મુક્તિની અવસ્થામાં રહેલા (લોકાગ્રમાં

૫ દેવાભિયોગ આગાર-કુલ દેવાદિકના વચને કરીને જે કાંઇ મિથ્યાત્વનું સેવન કરવું પડે તે સમ્યક્ત્વ ધારીને દેવાભિયોગ નામનો આગાર કહેવાય છે.

૬ બલાભિયોગ, ઘણા લોકોના હઠવાદથી અથવા કોઇના બલાત્કારથી ત્યાગ કરેલાનુ સેવન કરવું પડે તે.

આ છ આગારને છીંડીઓની સંજ્ઞા આપેલી છે.

સમક્તિની છ ભાવનાઓ.

૧ પેહલી ભાવના-સમક્તિ એજ સર્વજ્ઞ ભાષિત શ્રવક તથા સાધુ એ બન્ને પ્રકારના ધર્મરૂપ વૃક્ષનુ મુળ છે, કેમકે તે મુળ નિશ્ચળ હોય તોજ સ્વર્ગ મોક્ષાદિક ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

૨ બીજી ભાવના-સમક્તિ એ મોક્ષરૂપનું દ્વાર છે. કેમકે સમક્તિરૂપ દ્વાર વિના મોક્ષ પુરની અંદર પ્રવેશ થઇ શકતો નથી.

૩ ત્રીજી ભાવના-જિનેશ્વરે કહેલા ધર્મ રૂપી વાહનનું સમક્તિજ પ્રતિષ્ઠાન (નિશ્ચળપીઠ) છે, તે પ્રતિ-

જગતમાં સુર અસુર અને નરેંદ્રોને જે સુખ છે, તે સર્વ સુખને એકત્ર કરીએતો મોક્ષ સુખની સંપદાને અનંતમે ભાગે પણ થાય નહી, વિશ્વના સર્વ ભાવને જાણનારા જિનેંદ્રોએ (મોક્ષ) પદને અનંત સુખથી સંપુર્ણ, અક્ષય, (અવિનાશી) અને પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત કહેલું છે. આ નિર્વાણ એ નામનું સમકિતનું પાંચમુ સ્થાનક કહેલુ છે.

૬ મોક્ષનો ઉપાય છે. શાસ્ત્રોને વિષે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ ત્રણ મોક્ષના ઉપાય કહેલા છે.

આ પ્રમાણે સમકિત રૂપી રત્નના છ સ્થાનોનુ ચિંતવન કરવું. અને મોક્ષના સાધન ભૂત ક્રિયાનુષ્ઠાન કરવું.

શરીરની સાથે જે રહે તે શરીરી જીવ. તે શરીર સાથે રહેલો જીવ સુખ દુઃખ પામે છે. અને શરીર રહિત એટલે મુકિતની અવસ્થામાં રહેલા (લોકાગ્રમાં

રહેલા) ને સુખદુઃખ સ્પર્શ કરતાં નથી. ત્યાં આત્મા જીવ સ્વ સ્વરૂપેજ રહે છે.

ને મોક્ષ સુખ શી રીતે પમાય ? ઊત્તર-જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રના આરાધનથી સમ્યકત્વ જ્ઞાન અને સંયમ સંપૂર્ણ પ્રાપ્ત કરવા. તેજ મોક્ષ સાધવાનો ઉપાય છે ને ઉપાય આ મનુષ્ય ભવને વિષેજ સાધવા યોગ્ય છે. કારણ કે તત્વના જાણ પુરૂષો સ્વ શકિત વડે અહીંજ તેને મેળવે છે.

તત્વ શ્રદ્ધાન રૂપ જીવને વિષે એક પ્રકારનુ સમકિત છે અને નિશ્ચય તથા વ્યવ્હાર કરીને સમકિતને બે પ્રકારનુ માનેલુ છે.

ઊપર બતાવેલા સમકિતના ૬૭ ભેદો પૈકી એકસઠ ભેદો વ્યવ્હાર સમકિતમાં અન્તર્ગત થાય છે, અને છેલ્લા ૬ ભેદો નિશ્ચય સમકિતમાં અંતર્ભાવ પામે છે.

સમકિતના પાંચ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે.

૧ પહેલુ ઔપશમિક, ૨ બીજુ સાસ્વાદન.

૩ ત્રીજુ ક્ષાયોપશમિક, ૪ ચોથુ વેદક
૫ પાંચમુ ક્ષાયિક.

આ પાંચનુ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

૧ ઔપશમિક સમકિત-જેની કર્મ ગ્રંથી ભેદાયલી છે. (ગ્રંથી ભેદ કરેલો છે) એવા શરીરી (મનુષ્ય) ને સમ્યકત્વનો પ્રથમ લાભ થતી વખતે પેહલા અંતર્મુહુર્તમાં થાય છે. અથવા ઉપશમ શ્રેણી પર ચડેલા ઉપશાંત મોહીને મોહના ઉપશમથી ઉત્પન્ન થએલુ તે પણ ઔપશમિક સમકિત કહેવાય છે. તે પણ અંતર્મુહુર્ત રહે છે.

૨ સાસ્વાદન-સમકિત પામ્યા પછી તત્કાળ અનંતાનુબંધી કષાયના ઉદયથી સમકિતનું વમન કરતાં તે સમકિતના રસનો લેશ માત્ર આસ્વાદ પામે છે, તેને સાસ્વાદન કહે છે. આ સમકિતજઘન્યથી એક સમય સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી છ આવલીકા સુધી રહે છે.

૩ ક્ષયોપશમિક-મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયમાં કેટલાકનો ક્ષય અને કેટલાકનો ઉપશમ કરવાથી જે સમ્યકત્ત્વ ગુણ પ્રાપ્ત થાય તે ક્ષયોપશમિક સમકિત કહેવાય છે.

૪ વેદક-ક્ષપક શ્રેણીપર ચડેલા દેહીને અનંતાનુબંધી ચાર કષાયનો ક્ષય થયા પછી મિથ્યાત્વ મોહની અને મિશ્ર મોહનીનો સારી રીતે પરિપુર્ણ ક્ષયથયે છતે સમ્યકત્ત્વ મોહનીના છેલા અંશને ભોગવતી વખતે ક્ષાયિક સમકિતની સન્મુખ થનારને વેદક સમકિત થાય છે.

૫ ક્ષાયિક-સમકિત મોહની, મિશ્ર મોહીની ને મિથ્યત્વ મોહની તથા અનંતાનુબંધી ચાર કષાય, એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી જીવને જે તત્વ શ્રદ્ધા થાય છે, તેને ક્ષાયિક સમકિત કહે છે.

આ સમકિત ગુણથી ત્રણ પ્રકારનુ છે.

૧ રોચક સમકિત-સિદ્ધાંતના વિષે કહેલા તત્વો ઉપર હેતુ તથા ઉદાહરણ વિના જે દ્રઢ આ-

૩ ત્રીજુ ક્ષાયોપશમિક, ૪ ચોથુ વેદક
૫ પાંચમુ ક્ષાયિક.

આ પાંચનુ સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે.

૧ ઔપશમિક સમકિત-જેની કર્મ ગ્રંથી ભેદાયલી છે. (ગ્રંથી ભેદ કરેલો છે) એવા શરીરી (મનુષ્ય) ને સમ્યક્ત્વનો પ્રથમ લાભ થતી વખતે પેહલા અંતર્મુહૂર્તમાં થાય છે. અથવા ઉપશમ શ્રેણી પર ચડેલા ઉપશાંત મોહીને મોહના ઉપશમથી ઉત્પન્ન થએલુ તે પણ ઔપશમિક સમકિત કહેવાય છે. તે પણ અંતર્મુહૂર્ત જ રહે છે.

૨ સાસ્વાદન-સમકિત પામ્યા પછી તત્કાળ અનંતાનુબંધી કષાયના ઉદયથી સમકિતનું વમન કરતાં તે સમકિતના રસનો લેશ માત્ર આસ્વાદ પામે છે, તેને સાસ્વાદન કહે છે. આ સમકિતજઘન્યથી એક સમય સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી છ આવલીકા સુધી રહે છે.

૩ ક્ષયોપશમિક-મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયમાં કેટલાકનો ક્ષય અને કેટલાકનો ઉપશમ કરવાથી જે સમ્યકત્વ ગુણ પ્રાપ્ત થાય તે ક્ષયોપશમિક સમકિત કહેવાય છે.

૪ વેદક-ક્ષપક શ્રેણીપર ચડેલા દેહીને અનંતાનુબંધી ચાર કષાયનો ક્ષય થયા પછી મિથ્યાત્વ મોહની અને મિશ્ર મોહનીનો સારી રીતે પરિપુર્ણ ક્ષયથયે છતે સમ્યકત્વ મોહનીના છેલા અંશને ભોગવતી વખતે ક્ષાયિક સમકિતની સન્મુખ થનારને વેદક સમકિત થાય છે.

૫ ક્ષાયિક-સમકિત મોહની, મિશ્ર મોહીની ને મિથ્યાત્વ મોહની તથા અનંતાનુબંધી ચાર કષાય, એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય થવાથી જીવને જે તત્ત્વ શ્રદ્ધા થાય છે, તેને ક્ષાયિક સમકિત કહે છે.

આ સમકિત ગુણથી ત્રણ પ્રકારનુ છે.

૧ રોચક સમકિત-સિદ્ધાંતના વિષે કહેલા તત્વો ઉપર હેતુ તથા ઉદાહરણ વિના જે દ્રઢ આ-

રથા થાય તે રોચક સમકિત કેહવાય છે. આ સમકિતના ઉપર કૃષ્ણવાસુદેવ તથા શ્રેણીકરાજાનો પ્રબંધ યોગ્ય ઠેકાણેથી જાણી લેવો.

૨ કારક–જે પ્રમાણે પ્રવચન (સિદ્ધાંત) થી સાંભળ્યું હોય, તે પ્રમાણે ગુરૂનું વાકય અંગિકાર કરવું અને તપ વ્રત વિગેરે સર્વ આચરણ કરવું. તેમ કરવાથી કારક સમકિત કેહવાય છે. આ ઉપર કાકજંઘ અને કોકાશની કથા છે.

૩ દીપક–મિંથ્યાદ્રષ્ટિકે અભવ્ય પોતે ધર્મ કથાદિકે કરીને બીજાને બોધ પમાડે, તે મિથ્યા દ્રષ્ટિને દીપક સમકિત કેહવાય છે.

અહીં આ પ્રમાણે ભાવના જાણવી–અનાદિ સાંત ભાગે પ્રથમ ગુણ સ્થાનકે વર્તતો કોઇ મિથ્યા દ્રષ્ટિ જીવ કોઈ પણ પુણ્યના યોગે શ્રાવકના કુલમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યાં કુળાચારના લીધે ગુરૂ વિગેરે સામગ્રી પામીને મોટાઇ પામવાની ઇચ્છાએ કરીને અથવા ,, અહંકાર કે હઠ વિગેરે એ કરીને જિનબિંબ,

જિન ચૈત્ય વિગેરે શ્રાવકને ઊચિત એવાં સારાં કાર્યો કરે; પરંતુ દેવાદિકના સત્ય સ્વરૂપ જાણતો નથી, તેમજ ગ્રંથિ ભેદપણ કર્યો નથી, તેથી સમ્યક્ ભાવ વિનાજ તે સુકૃત્યો કરે છે. આ પ્રમાણે અનંતીવાર તેવાં સુકૃત્યો કરે છે, પરંતુ તેથી વિશેષ પ્રકારનો લાભ થતો નથી.

ભવ્ય તથા અભવ્ય બન્ને પ્રકારના જીવો મિથ્યા ત્વવડે યુક્ત છતાં પણ ધર્માદિકની પરૂપણા કરીને તથા ઊંચા પ્રકારની સમિતિ ગુપ્તિ ધારણ કરીને બીજાઓને પ્રતિબોધ પમાડે છે, તથા શાસનને દીપાવે છે. તેથી કારણને વિષે કાર્યનો ઉપચાર કરવાથી તેમને દીપક સમકિત કહેવાય છે.

સમકિતનું વસ્તુ સ્વરૂપ.

આત્મ પ્રદેશ સાથે રહેલા મિથ્યાત્વ મોહનીના પુદ્ગલોનો અભાવ (ક્ષય) થવાથી આત્માના સર્વ પ્રદેશો જે સ્વસ્થતાને પામે છે તે વસ્તુના એ સમકિત કહેવાય છે.

અહિં મિથ્યાત્વના પુદ્ગલો કહ્યા તેના ઉપ- લક્ષણથી અનંતાનુબંધિ કષાયના જે પુદ્ગલો છે તે

પણ પ્રહણ કરવા. તેનો ક્ષયોપશમાદિકેકરીને અભાવ થવાથી મલીનતાનાઅભાવે ઉજ્જવલ થએલા વસ્ત્રની જેમ જીવના પ્રદેશો ને વિષે નિર્મળતરૂપ જે થયા ગુણ પ્રગટ થાય છે તેજ વસ્તુનાએ સમકિત કેહવાય છે.

જ્ઞાન અને અજ્ઞાન–

૧ સમકિત દ્રષ્ટિનુ જ્ઞાન તેજ જ્ઞાન કેહવાય છે. દરેક વસ્તુ સત અસત, વિગેરે અનંત ધર્મ યુકત છે, સર્વ જ્ઞાન ચક્ષુએ કરીને શ્રદ્ધાવાન સત્યમાને છે.

૨ મિથ્યાત્વીઓ સર્વ વસ્તુના પૃથક પૃથક ધર્મોને જેમ તેમ (કાંઇ યુકિતથી) એકાંત પણેજ કહે છે. માટે તે મિથ્યાત્વીઓની સ્વભાવિકજ અજ્ઞાનતા છે.

મિથ્યાત્વીનુ જ્ઞાન સત્ અસત્ વિગેરે વિશેષ ધર્મથી યુકત એવા વસ્તુના પરિજ્ઞાન રહિત હોય છે ભવના હેતુ ભુત છે એટલે કે તે સત્તાવન બંધના હેતુને યથાર્થ પણે જાણતો નથી,

યથેચ્છાપણું-સ્વેચ્છા ચારીપણું છે અને જ્ઞાનનું ફલ જે વિરતિ તેનો અભાવ છે. તેથી મિથ્યાદ્રષ્ટિનું જ્ઞાન તે અજ્ઞાનજ જાણવું.

બુદ્ધિના આઠ ગુણ-શુશ્રુષા વિગેરે બુદ્ધિના આઠ ગુણો છે તે ગુણો સમકિત વાનનેજ હોય છે. એમ જ્ઞાની પુરૂષોએ કહ્યું છે તે આઠ આ પ્રમાણે.

૧ શુશ્રુષા-સાંભળવાની ઇચ્છા. તે વિના શ્રવણાદિક ગુણો પ્રાપ્ત થતા નથી.

૨ શ્રવણ-શાસ્ત્રાદિક સાંભળવું તે. શ્રવણ કરવાથીજ મોટા ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. તત્વનુ શ્રવણ કરવાથી માણસ બોધી બીજના અંકુરને પામે છે.

૩ ગુણ ગ્રહણ-શ્રવણ કરેલા શાસ્ત્રનુ ગ્રહણ કરવું.

૪ ધારણા-ગ્રહણ કરેલાને ભુલવું નહીં તે.

૫ ઊહા-તે સબંધી વિચાર કરવો તે સામાન્ય જ્ઞાન.

૬ અપોહ-અન્વય વ્યતિ રેકાદિકે વિશેષ વિચાર કરવો તે વિશેષ જ્ઞાન.

७ अर्थ विज्ञान-ઊહા અને અપોહના યોગથી મોહ, સંદેહ, વિપર્યાસ (ઉલટી મતિ) વિગેરેનો નાશ થવા વડે જે જ્ઞાન પ્રગટ થાય તે.

૮ તત્વજ્ઞાન-આ આમજ છે એવો નિશ્ચય થવો તે.

આ આઠ ગુણોથી યુક્ત દર્શન (સમકિત) હોય છે કેમ કે તેથી સર્વ પદાર્થના પરમાર્થની પર્યાલોચના થઈ શકે છે.

(સમકિતથી)

અભવ્ય જીવને શું શું પ્રાપ્ત થતું નથી તે.

અનાદિ અનંત ભાંગે પ્રથમ ગુણ સ્થાનકે વર્તતો કોઈ અભવ્ય જીવ ઘણીવાર ગુર્વાદિકની સામગ્રી પામ્યા છતાં પણ કદાપિ કોઈપણ ભવમાં શાસ્વાદન સ્વભાવને (બીજા ગુણસ્થાનકને) પણ પામતો નથી. વળી " સમયે સુપાત્રદાન, સમ્યક પ્રકારે વિશુદ્ધ બોધિલાભ તથા અંતે (મૃત્યુસમયે) સમાધિ મરણ, ઈંદ્રપણું, ચક્રવર્તિપણું, પાંચ અનુતર વિમાનનો વાસ,

લોકાંતિક દેવપણું, શલાકા પુરૂષપણું, નારદ પણું, ત્રાય ત્રિંશત દેવપણું ચૌદ પુર્વધારી પણું, કેવળી પાસે દીક્ષા, તથા શાસનના જક્ષ અથવા જક્ષિપણું.

ટલાવાનાં અભવ્ય જીવો પામતા નથી,

ચાર સામાયિક (સમકિત, શ્રુત, દેશવિરતિ, ર્વ-વિરતિ,) માં અભવ્ય જીવ પ્રાણી કદાચ ઉત્કૃષ્ટ ામે તો શ્રુત સામાયિક પામી શકે છે. તેથી અધિક બીજા ત્રણ સામાયિકનો લાભ તેને મળતો નથી.

ભવ્ય તથા અભવ્યનુ સ્વરૂપ.

૧ ભવ્ય-જેની પર્યાય વડે મુકિત થશે, એટલે જે મુકિત ને યોગ્ય છે તે.

મુકિતએ અવસ્ય જાય તેજ ભવ્ય અને બીજા ભવ્ય નહી એમ નહી. કારણકે કેટલાક ભવ્ય પ્રાણીઓ પણ સિદ્ધિને પામતા નથી.

૨ અભવ્ય-ભવ્યથી જે વિપરીત એટલે જેઓ કદાપી પણ સંસાર સમુદ્રનો પાર પામ્યા નથી, પામતા નથી અને પામશે પણ નહીં, તે અભવ્ય.

૩ જે કોઈ પ્રાણી સંસારથી વિપરીત
ને માને છે, અને મોક્ષની પ્રા
અભિલાષ રાખીને મનમાં એવું
કે "હું ભવ્ય હઈશકે અભવ્ય
હોઉં તો સારૂં, પણ કદાચ અભ
મને ધિક્કાર છે આવો વિચાર
વખત કરે તે પ્રાણી ભવ્ય જાણ
૪ જે પ્રાણીને આવો વિચાર કોઈપણ
થયો ન હોય, થતો ન હોય, અથવા
પણ નહીં તે પ્રાણી અભવ્ય
અભવ્યને હું ભવ્ય છું કે અભવ્ય
ય નહીં. [ઉપદેશ પ્રસાદ ભાગ ૪ થો પ.

મિથ્યાત્વના ભેદ.

શ્રી વીતરાગના વચન ઉપર અવિશ્
વાદિ પદાર્થો ઉપર અશ્રદ્ધા,તે એક પ્રકારનુ
બે પ્રકારનુ મિથ્યાત્વ.
૧ વ્યક્ત મિથ્યાત્વ, ૨ અવ્ય
તેમ બીજા પણ બે ભેદ

૧ દ્રવ્ય મિથ્યાત્વ, ૨ ભાવ મિથ્યાત્વ.

ત્રણ પ્રકારે મિથ્યાત્વ.

મન, વચન, અને કાયાથી

ચાર પ્રકારે મિથ્યાત્વ.

૧ લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ.
૨ લૌકિક ગુરૂગત મિથ્યાત્વ.
૩ લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ.
૪ લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વ.

મિથ્યાત્વના પાંચ પ્રકાર છે.

૧ આભિગ્રહિક-પોતાના મતનેજ પ્રમાણ રૂપ માનનારા કુદૃષ્ટિ વાસિત માણસોને જે મિથ્યાત્વ હોય છે તે.

૨ અનભિગ્રહિક-સર્વ દેવને અને સર્વ ગુરૂઓને નમસ્કાર કરવો, સર્વ ધર્મ કરવા, એવી રીતે ધર્મ અધર્મની ઓળખાણ વિના સર્વ ધર્મને સરખા માનવા તે.

અભિનિવેશિક-શ્રી અરિહંતના મતનુ કોઇ યથાસ્થિત પણે વર્ણન કરે, તેનાપર મત્સરના લીધે તેનું જાણી બુજીને

૬ જે મંત્ર, યંત્ર વિગેરેથી યુક્ત હોય, તે વિદ્યા પ્રભાવક કેહવાય છે. તે વિદ્યા પ્રભાવક સંઘ વિગેરેના કાર્યના માટે માડા વિદ્યાનો ઉપયોગ કરે, બીજા કાર્યના માટે ઉપયોગ કરતા નથી.

૭ અંજન, ચુર્ણ અને લેપ, વિગરે સિદ્ધ કરેલા યોગોએ કરીને સહિત જે હોય તેમને સિદ્ધ નામના સાતમા પ્રભાવક કહેલા છે. તેઓ શાસનની ઉન્નતિના માટે તેનો ઉપયોગ કરે.

૮ અતિ અદ્‌ભુત કવિતા કરવાની શક્તિ હોય, અને તેઓ જીનમતના રહસ્યને યથાર્થ જાણીને અદ્‌ભુત અર્થવાલા કાવ્યાદિ કરે તે કવિ પ્રભાવક, આઠમા જાણવા.

ટીપ—જે કાલમાં આવા પ્રભાવક ન હોય ત્યારે પુજા પ્રભાવના પતિષ્ટા અંજન શલાકા તિર્થયાત્રા વિગેરેથી જીન શાસનને શોભાવે તે.

સમકિતના પાંચ ભુષણ—
સ્થૈર્યાદિકે કરીને સમકીત શોભા પામે
છે, માટે તે ભુષણ કહેવાય છે.
૧ સ્થૈર્ય—દેવાદિકથી પણ ચલાયમાન ન થાય તે.
૨ પ્રભાવના—ધર્મનાં અનેક કાર્યો કરવા વડે નિરંતર તીર્થની (જૈન શાસનની) ઉન્નતિ કરવી.
૩ ક્રિયાકુશલતા—આવશ્યકાદિક ક્રિયાઓને વિષે કુશલતા હોવી.
૪ ધર્મપર અંતરંગ પ્રીતિ-યથા યોગ્ય અર્હદાદિકની જે અભ્યંતર ભક્તિ કરવી.
૫ તીર્થસેવા-નિરંતર તીર્થોની સેવા કરવી, તથા સંવિગ્ન ચીતવાળા મુનિઓનો સંગ કરવો.

સમકિતનાં પાંચ લક્ષણ.
૧ શમ-જે મોટા અપકાર કરનાર ઉપર પણ શમભાવ રાખીને ક્રોધાદિકને શાંત કરે,
૨ સંવેગ-જે દેવાદિકના પુદ્ગલિક સુખને પણ દુઃખરૂપ અસાર માને, અને મોક્ષના સુખને

આરંભને માની તેની અભિલાષ કરેતેને હોય તે.

૩ નિર્વેદ-સંસાર રૂપી બંધીખાનામાંથી છુટવા ઇચ્છે તે નિર્વેદ કહેવાય છે.

૪ અનુકંપા-દીન, દુઃખી અને દારિદ્રને પા પ્રાણીઓના દુઃખોનું નિવારણ કર નિરંતર વાંછા (ઇચ્છા) કરવી.

૫ આસ્તિકતા-બીજા મતનું શ્રવણ કર્યા (પણ " પ્રભુએ જે કહ્યું છે તેજ સત્ય છે એમ જે નિઃશંક પણે માનવું તે.

ાના પાંચ ભેદ છે.

૧ મતિજ્ઞાન-પાંચ ઇંદ્રિય અને મને કરી જાણીએ-જાણીએતે મતિજ્ઞાન. આ જ્ઞાનને આભિનિબોધિક જ્ઞાનપણ કહે છે. આ જ્ઞાનના અઠાવીશ ભેદ છે.

૨ શ્રુતજ્ઞાન-સાંભળવે કરીને જાણીએ તે આજ્ઞા-નાના ૧૪ અથવા વીશ ભેદ છે

३ અવધિજ્ઞાન-મર્યાદા પ્રમાણે રૂપી દ્રવ્યનું જાણવું તે આ જ્ઞાનના અસંખ્યાત ભેદ છે પણ મુખ્યત્વે કરીને છ ભેદ છે.

૪ મનઃ પર્યવ-મન ચિંતિત અર્થનું જાણવું તે આ જ્ઞાનના બે ભેદ છે.

૫ કેવળજ્ઞાન-કેવળ અખંડ પણે લોકા લોકનું તથા રૂપી અરૂપી સર્વ દ્રવ્યનું તથા સર્વ જીવા જીવના સર્વ પર્યાયનું સમકાળે જાણવું તે આ જ્ઞાનનો એકજ ભેદ છે.

અજ્ઞાનના ત્રણ ભેદ છે.

૧ મતિ અજ્ઞાન ૨ શ્રુત અજ્ઞાન. ૩ વિભંગ જ્ઞાન.

દર્શનના ચાર ભેદ છે.

૧ ચક્ષુદર્શન-દ્રષ્ટિ આંખે કરીને દેખવું તે.

૨ અચક્ષુદર્શન-શેષ ચાર ઇંદ્રિય અને મને કરીને જાણવું, દેખવું તે.

૩ અવધિદર્શન-મર્યાદા પ્રમાણે રૂપી દ્રવ્યનું ખવું તે.

શ્રી વિશસ્થાનકતપ સ્તવન.

ંખ વિના અંધારૂં રે (અથવા) પંખી વિના કોણ મ્હાલેરે.
પાંજરીઆમાં પંખી વિના કોણ મ્હાલેરે૦ એ ચાલ૦
તીર્થપતિ પદ આલેરે વિશ સ્થાનક તપ તીર્થપતિ
પદ આલે એ આંકણી

એકએક પદ પ્યારૂં તે પણ સુખ કરનારૂં,
પહોચાડે ભવોદધિ પાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૧ ॥

[૧]અરિહંત પદ આરાધિ દેવપાલ તે પદ સાધી,
પડે ન ભવ જંજાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૨ ॥

શ્રી [૨]સિદ્ધપદ આરાધે તેતો સિદ્ધિને સાધે,
મુક્તિ મંદિરાયે જઇ મ્હાલેરે॥ વિશ૦ ॥ ૩ ॥

[૩]પ્રવચન પુજે ભાવે જેમાં ત્રિપદી સમાવે,
તેહ કર્મ નિજ બાલેરે॥ વિશ૦ ॥ ૪ ॥

સૂરિ અનુયોગ [૪]દાતા [૫]થિવીર છે સ્થિર કરનારા,
ઉપાધી [૬]ઉપાધ્યાય ટાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૫ ॥

[૭]સાધુ સંયમ સાધે [૮]જ્ઞાન તો તિમિર બાધે
[૯]દર્શન દુર્ગતિ દુર વાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૬ ॥

[૧૦]વિનય વિદ્યાનું મુલ [૧૧]ચારીત્ર ભવ સાગર પુલ,

૪ કેવળદર્શન-સર્વ લોકા લોકને હસ્તામલ-કવત્ દેખવું તે.

ઉપયોગ બાર છે.

પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, અને ચાર દર્શન મળી બાર ઉપયોગ

મિથ્યાત્વની સ્થિતિ.

૧ અભવ્ય પ્રાણીને આશ્રી અનાદિ અનંત.
૨ ભવ્ય પ્રાણીઓને, અનાદિસાંત.
૩ મિથ્યાત્વ ત્યાગીને [illegible] તે વમનાર આશ્રી સાદિસાંત.
૪ સાદિ અનંત ભાંગો કોઈ જીવને લાગુ પડતો નથી.

સમકિતની દશ પ્રકારની રૂચિના ભેદ.

૧ નિસર્ગ રૂચિ, ૨ ઉપદેશ રૂચિ.
૩ આજ્ઞારૂચિ; સુત્રરૂચ,
૫ બીજ રૂચિ, ૬ અભિગમ રૂચિ.
૭ વિસ્તાર રૂચિ. ૮ ક્રિયા રૂચિ.
રૂચિ. ૧૦ ધર્મરૂચિ.

શ્રી વિશસ્થાનકતપ સ્તવન.

આંખ વિના અંધારૂં રે (અથવા) પંખી વિના કેણુ મ્હાલેરે.
પાંજરીઆમાં પંખી વિના કેણુ મ્હાલેરે૦ એ ચાલ૦
તીર્થપતિ પદ આપેરે વિશ સ્થાનક તપ તીર્થપતિ
પદ આપે એ આંકણી

એકએક પદ પ્યારૂં તે પણ સુખ કરનારૂં,
પહોચાડે ભવોદધિ પારેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૧ ॥

[1]અરિહંત પદ આરાધિ દેવપાલ તે પદ સાધી,
પડે ન ભવ જંજાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૨ ॥

શ્રી [2]સિદ્ધપદ આરાધે તેતો સિદ્ધિને સાધે,
મુક્તિ મંદિરીયે જઈ મ્હાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૩ ॥

[3]પ્રવચન પુજે ભાવે જેમાં ત્રિપદી સમાવે,
તેહ કર્મ નિજ બાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૪ ॥

સૂરિ અનુયોગ [4]ધરા [5]થિવીર છે સ્થિર કરનારા,
ઉપાધી [6]ઉપાધ્યાય ટાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૫ ॥

[7]સાધુ સંયમ સાધે [8]જ્ઞાન તો તિમિર બાધે
[9]દર્શન દુર્ગતિ દૂર વાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૬ ॥

[10]વિનય વિદ્યાનું મુલ [11]ચારીત્ર ભવ સાગર પુલ,

[12] અવ્રાથી અપ્રજ્ઞાન હાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૭ ॥
[13] ક્રિયાપદ કહીએ ટાળે, [14] તપપદ પાપ પ્રજાળે,
[15] દાન દારિદ્ર દુખ ખાળેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૮ ॥
જિન આદિ દશપદ સાર [16] વૈયાવચ્ચ તેનું કરનાર,
મુક્તિ વધુ સુખ ભાળેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૯ ॥
[17] સંઘ સમાધી સેવી મુક્તિ વધુટિ લેવી,
[18] અભિનવ જ્ઞાન ભણે કાળેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૧૦ ॥
[19] સુતસ્વપર પ્રકાશે; [20] તીર્થ તારક ભારે,
થાવર જંગમ જુવો હાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૧૧ ॥
ગુણ સમાન સારાં ક્ષમા શ્રમણ પ્યારાં,
સ્વસ્તિક બનાવે શુભ ચાલેરે ॥ વિ૦ ॥ ૧૨ ॥
લોગસ્સ કાઉસગ્ગ કરે તે કેવલ કમલા વરે,
મુક્તિ વરમાળ તસ ઘાલેરે ॥ વિશ૦ ॥ ૧૩ ॥
અરિજિન મંડલ ગાવે શહેર વડોદરે ભાવે,
સ્તવન રાગ રસાલે રે ॥ વિશ૦ ॥ ૧૪ ॥
જે જન એ તપ કરશે, તીર્થંકરપદ તે વરશે,
હંસ સમાન શુભ ચાલેરે ॥ વિ૦ ॥ ૧૫ ॥

(ઇતિ સંપૂર્ણ)

ગુરૂસ્તુતિ.

આતા હે યાદ જિસ દમ ગુજરા હુઆ જમાના—(૫૬ ચાલ.)
હોતા નહી જમાંસે, એસાં અદ્દા તુમારા;
તનમનકો ભી વહાંપર, મિલતા નહી હે પ્યારા.
જબ યાદ હમકો આતા, વહ દુઃખ ભરા જમાના;
આંખોસી તબ બહાને, લગતી હૈં આંસુ ધારા.
ગફલતકી નીંદમેં'થે, સોએ પડે સભી હમ;
લુટતા ચલાથા જાતા, ચોરોંસે ધન હમારા.
મિથ્યાત્વમેં પડે હમ, જાતેથે ઉલટે પંથપર;
ભૂલે હુએ થે સબ કુછ, કર્તવ્ય જો હમારા.
છુટાયા દેવ પૂજન, ઔર ભક્તી ભાવના ભી;
યહભી ખબર નહીંથી, કયા ધર્મ હે બિચારા.
ઈસ દેશમેં કહી ભી કોઈ ન જાનતા થા;
હોતા હૈ સાધુ કેસા, જિનધર્મકા દુલારા.
અંધેરેકો હી સમઝે, બૈઠે થે હમ ઉજારા;
થે પ્યાર ઉસસે કરતે, દુશ્મન જો થા હમારા.
મૈં કુગતી હમ
, દિલ બહ ઉઠા

ક: સિંહ નાદ કરકે, આંખે હમારી ખોલ
જિસી અમરસે નિકલી, જિનને લગા કિ
બિકતેં તુમ્હારી ભગવન, ક્યા ક્યા ગાયા
અંધોંકી હાથકી કુક, તુનેહી આ ઉગારા.
આતમ વિજયકા ડંકા, આનંદમેં મગન
તુને બજાકે ભગવન, ઈસ દેશકા સુધાર
સત્ય ધર્મકી હી ખાતર, દુઃખકી હજારોં
ઝેલા વિકાગો તુને, ગાંધીકા હૈ સહારા.
ડંકા બજા હૈ જૈસા, જિનધર્મકા વહાં પર
નાહિક ભકુકી ઉસસે, હૈ હી જાહોન સારા
તેરે ગુણોંકી મહિમા, પહુંચી અમેરિકા જગ
આદર્શ જિનધર્મકા; કહકે તુમ્હે પુકારા.
યહ દેવ મંદિરોંકા, આતે નજર શિખર જો;
તેરી કૃપાસે ઉલકા, શુભ ભાગ્ય યહ હમાર
હોતા નસીબ કિસકે, ગુરૂદેવ ઔર ધરમક
સચ્ચા સ્વરૂપ ગરના, હોતા જનગ તુમ્હારા
દુનિયામેં જિન ધરમકા, ઉધાન સર સણજકર
ઓ નાથ તુને હમસે, જલદી કિયા કિનારા,

તેરે વિયોગસે અબ, સબ શુન્ય હો રહા હે;
જલ વિના હો જૈસે, દિખતા હે કાસ કાસ. ૧૮
ઓ કાળ તેરી લીલા, કિસસે છિપી હુઇ હે;
ખાયા હે વિશ્વ પ્યારા, તુને રતન હમારા. ૧૯
પત્થરસા દિલ બનાલો, ઓ સુનકે જાનેવાલો;
જાતા હે આજકે દિન, જિનધર્મકા આધાર. ૨૦
ગુરૂ વિશ્વકે હો વલ્લભ, આનન્દકે હો દાતા;
આતમ વિમલ સરોવર, યહ હંસ હે તુમ્હારા. ૨૧

સજ્જન સદુપદેશ.

રાગ મરશીયા.

જાય જાયરે જગત ઉન્માર્ગમાં ચાલ્યું
નરનારીએ કહેલુ ન પાલ્યુ રે જાય.

આંકણી.

દિન ઉગ્યા વિના ભુંડી ભાન પીયે બીડી અને ખાય પાન
૧

ચોટી કઢાવી બાબરી રખાવે સ્ત્રીઓ માફક તેલ લગાવે
પટીયાં પાડીને હરખીત થાવેરે જાય. ૧૨
આંખે દરદ વિના ઘાલે ચશ્માં લાગે કદી ભલે તે વસમાં
ફરે ફક્કડ ન ઈંદ્રિયો વશમાંરે જાય. ૧૩
ગલે કૉલર દબાવી ઘાલે ઠાઠમાઠ કરીને ચાલે
આરીસો લેઇ નિજરૂપ ભાલેરે જાય. ૧૪
ચાંદ ડીગરીનાં પુંછડાં લગાઇ પીન કફ કલર રખવાઇ
લઈ છત્રી ચાલે અકડાઇરે જાય. ૧૫
નાટક ચેટકના જીહાં ખેલો હોવે તીહાં જોવા જાય પહેલો
ફોકટ પઇસા ખરચી બને ઘેલોરે જાય. ૧૬
કહીએ પ્રભુ પૂજા કરવાનું નથી ફુરસદ કાઢેછે બાનું
માન ગુરૂનું સાચવે તે શાનુંરે જાય. ૧૭
ખમીસ કોટ મોજાં બુટ પહેરી બુટે લગાવે નાલ થઇ લહેરી
દિન રાત ફરે શેરી શેરીરે જાય. ૧૮
[illegible] ગોરવું સન્માન
જાય. ૧૯

સોડા લિમનેટ વિના નવિચાલે બુચખોલી મુખે બાટલીનેથા
આર્પૈંઈ મ કુદી ખાવા મામેરે . જાય. ૨૧
નથી ગમતી દેશી દવાઇ પીએ દારૂવાલી મકલાઇ
ડૉક્ટરને ત્યાં જાઈજાઈ રે જાય. ૨૨
પાયખાને બીડીનો ધમાડો કાઢે દેખો એ કેવો સુધારો
સુધારાના નામે એ કુધારોરે જાય. ૨૩
બાપ દાદાનું ધન જાય હાલું આવે દેવાલું સુખ થાય કાલું
પણ સટો જુગટું લાગે વહાલુંરે જાય. ૨૪
સીગરેટ ગમે હવે ભારી જેન્ટલમેન થવાની ખુમારી
પણ અક્કલ ન મલે લગારીરે જાય. ૨૫
ટેવછોડી પગે ચાલવાની પુરૂષાર્થ તણી કરી હાની
રાખી સાઇકલ મોટર બેસવાનીરે જાય. ૨૬
ધોતીઓટા ઝીણા પહેરે એવા દેખાય જનેતાએ જણ્યા તેવા
છકી ગયેલ હીજડા જેવારે જાય. ૨૭
પાટલુણે પાટલી ન વલાય વાગે ફાટી ફજેતી થાય
બિન પિછોડી પુંઠ દેખાયરે જાય. ૨૮
ધાર્મિક પુસ્તકો મૂકીદૂર વાંચે લડાઇનાં છાપાં ભરપૂર
થાય નોવેલ વાંચવા આતૂરરે જાય

ફેશન દેવીની કેવી ફીસીઆરી વશ થયાં સકલ નરનારી
દીનપ્રતિદીન થાય ખુવારીરે જાય. ૩૦
બાનુએના બાન્યા હાલ કેવા કહ્યા જાવેન મુખથી તેવા
મેંમ થવાના પડયા છે હેવારે જાય. ૩૧
પ્રતિવ્રતા ધરમ જાય ચાલ્યો સ્વછંદતાએ હાટ વાલ્યો
ગાડરીઓ પ્રવાહ એમ હાલ્યોરે જાય. ૩૨
સાસુ સસરાની છોરી છે લાજ થાવે પતિતણી થીરતાજ
ઘરમાં ચલાવે આપણું રાજરે જાય. ૩૩
હવે કાંચલીઓ નથી ગમતી કસબી ચોલીમાં નજરો ભમતા
ઝુલ નાખેલી બહુજ ગમતીરે. જાય. ૩૪
ફેશન એટલેથી નથી કાંઇ અટકી, દેખી પોલકાને મન
જાય ભટકી; સદવર્તન તેથી જાય છટકીરે. જાય. ૩૫
ઝીણી સાડીઓ પહેરે એવી,જણાય જનેતાએ જણી તેવી,
દેખો નિરલજતાની હદ એવીરે. જાય. ૩૬
ચરબીવાલો સાબુ ચોલાવે, પણ ચામડી ગોરી નવિ થાવે;
કાચતણી બંગડીયો સુહાવેરે. જાય. ૩૭
ગમે નહિં બલૈયાં ચુડ ચુડી, લાગે સોનાના બંગડી રૂડી;
જાસે ખરચાય સઘળી મૂડીરે. જાય. ૩૮

ઘણી ભલેને થાય ભિખારી, પણ ફેશનની ફીશીયારી;
કર્યા વિના ન ચાલે લગારીરે. જાય. ૩૯
સુવતરી સાલુ સુખકારી, ચાલે વિના ન પાન સોપારી;
કર્ય મશ્કરીની ટેવ ભારીરે. જાય. ૪૦
વાસણ ચાંદી કાંસાનાં વિકાઈ, પ્યાલા રકેબીઓ લે ચીનાઈ,
તેમાં ભોજન કરે હરખાઈરે. જાય. ૪૧
સુણો સજ્જન સકલ નરનારી, ખોટી તજો ફેસન ફીશીયારી;
લહો ધાર્મિક કેલવણી સારીરે. જાય. ૪૨
જમણ મરણ પાછલનાં નિવારો, કન્યા વિક્રય કજોડાને ટાળો;
વેશ્યા નાચ લગનમાં ન સારોરે. જાય. ૪૩
તજો આતસબાજીને ગાલો, ધર્મ અને નીતિ તમે પાળો;
તપ માણેક માલા ગળે ધાલોરે. જાય. ૪૪
આતમલક્ષ્મી સંપતદાયા, ગુરૂ હંસવિજય કવિરાયા;
તસકપૂર કવિત બનાયારે. જાય. ૪૫

કર્ત્તા મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી.

કન્યા વિક્રયનો કેર કરનાર માબાપપ્રત્યે

પુત્રીનો શ્રાપ.

(ગુણ ચતુર મુગતજી એ રાગ)

એ દુષ્ટ પિતા, દીકરી વેચી ધન લેવા શું ધાય છે,
સમજી લેજે, લક્ષ્મી નહિ પણ અંતે તેતો લાહ્ય છે,
એ પાપ થકી કીડા પડશે, છાતી પર જમ આવી ચડશે,
ધગધગતા ખીલા ધાબડશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
વૃદ્ધસંગગુકન્યા ચોરી ચડી, નેત્રો જન મળીયા એ કયડી
તુજ કેમ ન છાતી ફાટી પડી, ઓ દુષ્ટ પીતા
મડદા સાથે મીંઢળ બાંધી, મંડપમાં રંડાપો સાંધી,
શું ? પાપ પાક ખાધો રાંધી, ઓ દુષ્ટ પીતા
કુંધંધો ક્યાં સુઝયો તુજને, દુઃખ દરિયામાં નાખી મુજને
રોકયો શું નહિં તુજને સુજને. ઓ દુષ્ટ પીતા
શું હાથ પગો પડીયાં ભાગી, કન્યાવિક્રય બુદ્ધિ જાગી
લે પાપી મૃત્યુને માગી ! ઓ દુષ્ટ પીતા
અને દીકરી સરખી, દોરે ત્યાં જાય જુઓ પરખી

શું વેચે છે હરખી હરખી, ઓ દુષ્ટ પીતા
ધન આવ્યું તે રસ્તે જાશે, હાંસલમાં મોં કાળું થાશે
આખર તું તો માગી ખાશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કસાઇ હશે બકરી ઘેટી, તું તો વધ કરતો નિ
તેને તારામાં બહુ છેટી, ઓ દુષ્ટ પીતા
આ અબળા અંતે શું કરશે, રડતી બળતી કું
કાં નિસાસા નાંખી મરશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કેશવ શીખ આ ઉરમાં ધરશો, સો સંઘ મળી
તો સજનો શુભ મુક્તિ વરશો,
છે અરજી આ, શંકતી રામાએ દેખી આ
ધિક્કાર હજો, કન્યાવિક્રય કરનારા માબાપ

કન્યાવિક્રય કબાલો.

(ગઝલ.)

અમારી લાડકી દેવા, ભલે જરદાર
અમારૂં મન મનાવોને, મની કલદાર

અમે ન રૂપને જોતા, નથી કુળવાનને મ્હોતા;
કરન્સી બેંકની નોટો, અવ્વલ અમને અપાવોને. અમારી. ૨
ભણેલા કે અભણ આવો, ભલે અજ્ઞાનીને લાવો;
અમારો દામપર દાવો, દઇ દીકરી ઉઠાવોને. અમારી. ૩
ભલે ભૂંડો અગર ગાંડો, ભલે રાખે ઘણી રાંડો;
ભલે પરણ્યા પછી છોડો, નગદ દમડા અપાવોને. અમારી. ૪
જુવાનીને નથી જોતો, બુઢાપાને નથી રોતો;
નથી જોવો ખરો ખોટો, ખરીદીને ખટાવોને. અમારી. ૫
ભલે દર્દી દીવાનો હો, કુટીલ યા અંધ કાણો હો;
અગર શયતાન શાણો હો, ખરે ખીસા ભરાવોને. અમારી. ૬
રૂપાળી બાલકી મ્હારી, વયે મોહટી મનોહારી;
થવું હોય ઘરબારી, અમારૂ મન મનાવોને. અમારી. ૭
નહી કન્યા મળે સોંઘી, અમારી લાડકી મોંઘી;
વગર ધનના બધા ઢોંગી, અહીંથી દુર જાવોને. અમારી. ૮
થવું હોય વરરાજા, પ્રથમ અમને કરો તાજા;
... ગવજો વાજા, હજારો પાંચ લાવોને. અમારી. ૯

શું વેચે છે હરખી હરખી, ઓ દુષ્ટ પીતા
મન આવ્યું તે રસ્તે જાશે, હાંસલમાં મીં કાજું થાશે,
આખર તું તો માગી ખાશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કસાઇ હણે બકરી બેટી, તું તો વધ કરતો નિજ બેટી,
તેને તારામાં બહુ છેટી, ઓ દુષ્ટ પીતા
આ અબળા અંતે શું કરશે, રડતી બળતી કુવે પડશે,
કાં નિસાસા નાંખી મરશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કેશવ શીખ આ ઉરમાં ધરશો, સૌ સંઘ મળી બંધી કરશો,
તો સજનો શુભ મુક્તિ વરશો,
છે અરજી આ, રંડાતી શમાઓ દેખી આપને;
ધિક્કાર હજો, કન્યાવિક્રય કરનારા માબાપને,

કન્યાવિક્રય કબાલો.

(ગઝલ.)

અમારી લાડકી લેવા, ભલે જરદાર આવોને;
અમારૂ મન મનાવોને, મની કહ્દાર લાવોને. અમારી. ૧

અમે ન રૂપને જોતા, નથી કુળવાનને મ્હોતા;
કરન્સી બેંકની નોટો, અવ્વલ અમને અપાવોને. અમારી. ૨
ભણેલા કે અભણ આવો, ભલે અજ્ઞાનીને લાવો;
અમારો દામપર દાવો, દઇ દીકરી ઉડાવોને. અમારી. ૩
ભલે ભૂઠો અગર ગાંડો, ભલે રાખે ઘણી રાંડો;
ભલે પરણ્યા પછી છોડો, નગદ દમડા અપાવોને. અમારી. ૪
જુવાનીને નથી જોતા, બુઢાપાને નથી રોતા;
નથી જોવો ખરો ખોટો, ખરીદીને ખટાવોને. અમારી. ૫
ભલે હીંદીવાનો હો, કુટીલ યા અંધ કાણોહો;
અગર શયતાન શાણોહો, ખરે ખીસા ભરાવોને. અમારી. ૬
રૂપાળી બાલકી મ્હારી, વયે મોહટી મનોહારી;
થવું હોય ઘરબારી, અમારૂ મન મનાવોને. અમારી. ૭
નહી કન્યા મળે સોંઘી, અમારી લાડકી મોંઘી;
વગર ધનના બધા ઢોંગી, અહીંથી દુર જાવોને. અમારી. ૮
થવું હોય વરરાજા, પ્રથમ અમને કરો તાજા;
પાછી [illegible]વજો વાજા, હજારી પાંચ લાવોને. અમારી. ૯

શું વેચે છે હરખી હરખી, ઓ દુષ્ટ પીતા
ધન આવ્યું તે રસ્તે જાશે, હાંસલમાં મીં કાગ્યું થાશે
આખર તું તો માગી ખાશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કસાઇ હણે બકરી વેચી, તું તો વધ કરતો નિજ બેટી,
તેને તારામાં બહુ છેટી, ઓ દુષ્ટ પીતા
આ અબળા અંતે શું કરશે, રડતી બળતી કુવે પડશે,
કાં નિસાસા નાંખી મરશે, ઓ દુષ્ટ પીતા
કેશવ શીખ આ ઉરમાં ધરશો, સૌ સંઘ મળી બંધી કરશો
તો સજનો શુભ મુક્તિ વરશો,
છે અરજી આ, રંગતી શામાઓ દેખી આપને;
ધિક્કાર હજો, કન્યાવિક્રય કરનારા માબાપને,

કન્યાવિક્રય કવ્વાલી.

(ગઝલ.)

અમારી લાડકી લેવા, ભલે જરદાર આવોને;
અમારૂ મન મનાવોને, મની કલ્દાર લાવોને. અમારી. ૧

//

અમે ન રૂપને જોતા, નથી [illegible]
કરન્સી બેંકની નોટો, અજાબ [illegible]
ભણેલા કે અભણ આવો, ભલે [illegible]
અમારો દામપર દાવો, દઇ દીકરી [illegible]
ભલે બૂઢો અગર આંડો, ભલે [illegible]
ભલે પરણ્યા પછી છોડો, [illegible]
જુવાનીને નથી જોતો, બુઢાપાને નથી [illegible]
નથી જોવો ખરો ખોટો, ખરીદીને [illegible]
ભલે દર્દી દીવાનો હો, કુટીલ [illegible]
અગર શયતાન શાણો હો, ખરે [illegible]
રૂપાળી બાલકી મ્હારી, વરે [illegible]
થવું હોય ઘરબારી, અમારૂં મન [illegible]
નહી કન્યા મળે સોંઘી, અમારી [illegible]
વગર ધનના બધા ઢોંગી, [illegible]
થવું હોય વરરાજા, પ્રથમ અમને [illegible]
પછી વગડાવજો વાજાં, [illegible]

અમારી માગણી એછે, તમારૂ દિલ શું કહે છે;
કબાલો આ કબુલ છેકે, વિચારીને જણાવોને. અમારી

દુઃખી મનુષ્યને હૃદયભેદક કરૂણાસ્વર.

(કવ્વાલી)

ચઢીતુ ચારકે ફરતો, નપરવા કોઇની કરતો;
બહુધા બંગલે રાચ્યો, નચાવી નાયકા નાચ્યો. ૧
લુંટાવી લક્ષ્મી કંઇ દીધી, પ્રીતઘઇ નૃત્યથી હાહા;
વિષયના સુખમાં અંધો, બનીને છેક તેં મુરખા. ૨
ઉડાવી મોજ મિત્રોથી, કરીને હસ્ત તેં કાલા;
ગયા તે મિત્ર કયાં તારા, નીકટમાં રોજ રહેનારા. ૩
થયો તારૂં શું તેની તેં, ન રાખી કાંઇએ પરવા;
કરેલાં કર્મ જે કાલાં, ખરે લાગ્યાં હવે ફલવા. ૪
બીચારી રંક પુત્રીનું, ન માન્યું મેં જરી હાહા;
કસાઇ કાલરૂપે થઇ, ગલે દીધી છરી હાહા.

પિતા થઇ પુત્રીને પોતે, ધરી તેં કષ્ટમાં હાહા. ૬
નડે છે હાય તેની આ, નરાધમ કંઇ તો વિચાર;
તને છે હાતને છે હા, તને લાખો અરે ધિક્કાર. ૭
ગયા ક્યાં બંગલા તારા, ગઇ ક્યાં ચારઠો ચાલી;
પલકમાં સૌ થયું સ્વાહા, રહ્યો હતભાગ્યનીહાલી. ૮
નથી પાસે પુરૂં પટ હા, ઉઘાડો ચામડું ધ્રુજું;
પડી રેતી વીષે ભુંડા, અભાગી શું તને સુજ્યું. ૯
પ્રીયાનું કેણુ ન. માન્યું, ડુબાવી તેહને પાપી;
ગઈ તે હા તરછોડી, બુરા શ્રાપે તને આપી. ૧૦
વિના વાંકે ખરે દુષ્ટે, સતાવી દેવી હા તુજને;
તને છે ધન્ય હે દેવી. પ્રભુરૂપે ગણ્યો મુજને. ૧૧
હતી તું રૂપમાં રંભા, સતી સીતા સમી શાણી;
ઉઠાડી આગ આફલમાં, કદર તારી ન મેં જાણી. ૧૨
ત્રીયાને તુચ્છ તરણાથી, વગર વિચારથી માને;
ખરે નર તેહ ખર તોલે, હવે મન માહરૂં માને. ૧૩
નથી આ વખતમાં પાસે, પ્રીયાકે પુત્રી પ્યારી હા;
નતો હું માગતો માફી, ચરણમાં શિશ ધારી.હા. ૧૪

અમારી માગણી એછે, તમારૂં દિલ શું કહેછે;
કબાલો આ કબુલ છેકે, વિચારીને જણાવોને. અમારી.૧૦

દુઃખી મનુષ્યનો હૃદયભેદક કરૂણાસ્વર.

(કવ્વાલી)

ચઢીતુ ચારઠે ફરતો, નપરવા કોઇની કરતો;
બહુધા બંગલે રાચ્યો, નચાવી નાયકા નાચ્યો. ૧
લૂંટાવી લક્ષ્મી કંઇ દીધી, ફીદા થઇ નૃત્યથી હાહા;
વિષયના સુખમાં અંધો, બનીને છેક તેં મુરખો. ૨
ઉડાવી મોજ મિત્રોથી, કરીને હસ્ત તેં કાલા;
ગયા તે મિત્ર કયાં તારા, નીકટમાં રોજ રહેનારા. ૩
થશે તારૂં શું તેની તેં, ન રાખી કાંઇએ પરવા;
કરેલાં કર્મ જે કાલાં, ખરે લાગ્યાં હવે ફલવા. ૪
બીચારી રંક પુત્રીનું, ન માન્યું મેં જરી હાહા;
કસાઇ કાલરૂપે થઇ, ગલે છરી હાહા. ૫

પિતા થઇ પુત્રીને પોતે, ધરી તેં કષ્ટમાં હાહા. ૬
નડે છે હાય તેની આ, નરાધમ કાંઇ તો વિચાર;
તને છે હાતને છે હા, તને લાખો અરે ધિક્કાર. ૭
ગયા ક્યાં બંગલા તારા, ગઇ ક્યાં ચારેહો ચાલી;
પલકમાં સો થયું સ્વાહા, રહ્યો હતભાગ્યનીહાલી. ૮
નથી પાસે પુરૂં પટ હા, ઉઘાડો ચામડું ધ્રુજ્યું;
પડી રેતી વીચે ભુંડા, અભાગી શું તને સુજયું. ૯
પ્રીયાનું કેણુ ન. માન્યું, ડુબાવી તેહને પાપી;
ગઇ તે હા તરછોડી, પ્રુરા આપે તને શ્રાપી. ૧૦
વિના વાંકે ખરે દૂષે, સતાવી દેવી હા તુજને;
તને છે ધન્ય હે દેવી. પ્રભુરૂપે ગણ્યો મુજને. ૧૧
હતી તું રૂપમાં રંભા, સતી સીતા સમી શાણી;
ઉઠાડી આગ અકલમાં, કદર તારી ન મેં જાણી. ૧૨
ત્રીયાને તુચ્છ તરણાથી, વગર વિચારથી માને;
ખરે નર તેહ ખર તોલે, હવે મન માહરૂ માને. ૧૩
નથી આ વખતમાં પાસે, પ્રીયાકે પુત્રી પ્યારી હા;
નતો હું માગતો માફી, ચરણમાં શિશ ધારી.હા. ૧૪

અરે કમભાગ્ય હા ક્યાંથી, તને એ દેવીનાં દર્શન;
દુરાત્માને સુજેલું છે, ભટકવું હાવિકટ વનવન. ૧૫
હવે કયાં પુત્રી મારીને, હવે કયાં પ્રાણુની પ્યારી;
અહે મેં ઉંઘતી છોડી, દયા તેની ન દીલધારી. ૧૬
ખરે ક્ષુધા તૃષા વેઠી, ભટકતી હા હવે વ્હાલી;
હૈયાતીમાં હવેકે શું, હવે ગઇ સ્વર્ગમાં ચાલી. ૧૭
કરેલાં કૃત્ય જે કાલાં, થયાં તેયાર દુખ દેવા;
હરામી જીવ ભોગવ તું, ફરીથી ના કરે તેવા.
થઈ આ હિંદની પડતી, ખરે તારા સમા નરથ
જનેતાએ જન્મતાં હા, ન દીધું ઝેર કાં ધુરથી.
કૃતઘ્ન દુષ્ટ તું જેવા, રહ્યા જે સ્વાર્થને સેવી;
બની વિકાલ રૂપે હા, ગલી જાજો ધરાદેવી.

સમાપ્ત
